

PRŮVODCE PRO ZELENĚJŠÍ FESTIVALY

Tento Průvodce je určen všem, kterým záleží na tom, co je dnes a co bude zítra...

Je doporučenou četbou pro promotéry festivalů a jejich spolupracovníky, „zelené“ firmy, obecní úředníky a ekology z povolání.

Vznikl jako závěrečný výstup projektu Za zelenější festivaly, který od května 2009 do května 2010 připravilo šest ekologických neziskových organizací z České republiky, Slovenska a Maďarska jako součást Sluneční kampaně - kampaně za udržitelný život.

Hlavní cíle

- Snižení negativních dopadů kulturních událostí na životní prostředí přenosem znalostí a dobré praxe při použití ekologických technik;
- Představení rozmanitých ekologických technik a technologií a možností jejich uplatnění v každodenním životě;

Co jsme udělali?

- Pilotní zelené festivaly s ukázkami bohatosti ekologických řešení v akci: udržitelné dopravy, místních potravin, využití energie, kompostovatelného nádobí či třídění odpadu;
- Kulaté stoly pro organizátory festivalů, ekologické organizace a firmy dodávající obnovitelné energie, suroviny a udržitelné technologie s cílem hledat optimální model spolupráce;
- Tohoto Průvodce pro zelenější festivaly s ukázkami dobré praxe pro sdílení zkušeností a snadnější přechod k pořádání udržitelných kulturních akcí.

Projekt byl realizován s laskavou podporou International Visegrad Fund a Nadace Partnerství.

PARTNERI:

Zelená Akce o.s., HU
www.greenaction.hu

Youth and Environmental Europe
www.yeenet.eu

www.konopa.cz

www.nimfea.hu

www.sosna.sk

www.eurosolar.cz

PRŮVODCE PRO ZELENĚJŠÍ FESTIVALY

PRŮVODCE

FESTIVALY

Sunny
Campaign

Tato publikace vznikla s laskavou podporou Nadace Partnerství a International Visegrad Fund jako součást projektu Podpora udržitelné spotřeby „ozeleňováním“ kulturních festivalů (Engaging the public through sustainable festivals).

• Visegrad Fund

www.visegradfund.org

Děkujeme.

Děkujeme také všem, kteří se podíleli na jejím obsahu, kteří se rozhodli organizovat festivaly udržitelně a kteří jim v tom pomáhají.

Zvláštní poděkování patří Benu Challisovi a celé A Greener Festival Award za jejich podporu a sdružení Meduli Nature za možnost využít příklady z jejich průvodce Guide pour des manifestations responsables, týmu Bioplaneta a všem dobrovolníkům, kteří pomáhali s tříděním odpadu na 10. Reggae Meetingu.

Vydalo občanské sdružení Konopa v roce 2010

Napsal: Michal Ruman (s využitím The Sustainable Music Festival - A STRATEGIC GUIDE; Guide pour des Manifestations Responsables a dalších zdrojů)

Grafická úprava: Lukáš Dlouhý & Zlábek (lukas-dlouhy@seznam.cz)

Tištěno na recyklovaný papír VIPPRINT v tiskárně Chrt

Congratulations to all of the winners of
The Greener Festival Award 2009
& the Green 'n' Clean Award 2009

OUTSTANDING GREENER FESTIVALS

BESTIVAL (England)
BOOMAROO (USA)
BIG TENT (Scotland)
BLUESFEST (Aus)
CROSSANT HEUFS (Wales)
EDLICA (Canary Islands, Spain)
ISLE OF WIGHT (England)
PEATS RIDGE (Aus)
ROTHBURY (USA)
SOUTHBOUND (Aus)
SUNRISE (England)
WAVEFORM (England)
WORKHOUSE (Wales)

BEMICASSIM (Spain)
DAS EST (Germany)
GURTENFESTIVAL (Bern, Switzerland)
HILTFRED FESTIVAL (Sweden)
ILLOSARROCK (Finland)
LES RECONTRES TRANSMUSICALES DE BENNES (France)
LES TRANDS MUSICAUX DE BENNES (France)
LOWLANDS (The Netherlands)
MONTREUX JAZZ FESTIVAL (Switzerland)
OPENAIR ST. GALLEN (Switzerland)
OXEGEN (Ireland)
OYA FESTIVALEN (Norway)
PALEO FESTIVAL MYON (Switzerland)
PINKPOP (The Netherlands)
PROVINSROCK (Finland)
PUKKELPOP (Belgium)
RHEINKULTUR (Germany)
RIP CURL FESTIVAL (France)
ROCK WERCHTER (Belgium)
ROSILDE FESTIVAL (Denmark)
ROURROCK (Finland)
T IN THE PARK (Scotland)
TAUBERTAL FESTIVAL (Germany)
WEEKEND AU BORD DE L'EAU (Switzerland)

THE GREENER FESTIVAL AWARD WINNERS

BIG SESSION (England)
CAMBRIDGE FOLK FESTIVAL (England)
THE CITY OF LONDON FESTIVAL
THE FALLS FESTIVAL (Australia)
GLASTONBURY FESTIVAL (England)
FIREGATHERING (England)
MANCHESTER INTERNATIONAL FESTIVAL (England)
OVA FESTIVAL (Norway)
BOTOTOM SUNSPLASH (Italy)
SONOSPHERE (England)
SUMMERSUNDAE WEEKENDER (England)
SZEGEDI IJUSAGI NAPOK (Hungary)
T-IN-THE-PARK (Scotland)
WEST BEACH (USA)
WOMADEkinda (Australia)

IMPROVING GREENER FESTIVALS

ATLANTA JAZZ FESTIVAL (USA)
BIG CHILL (England)
DOWNLOAD (England)
THE GLADE (England)
HYDE PARK CALLING (England)
STANDON CALLING (England)
WIRELESS (England)
Y-NOT (England)

AGreenerFestival.com
is proud to be supported by
Robertson Taylor

Robertson Taylor

OBSAH

Předmluvy	4
Proč zelenější festivaly?	4
Volte zelenou	5
Úvod	7
Teorie udržitelnosti	9
Adaptační strategie	11
Zelenější festivaly	13
Organizujeme zelenější festival	14
I. Uvědomění	16
II. Bilance	18
III. Vize	21
IV. Strategie	24
V. Akce	25
Zkušenosti z festivalů	62
Vlastní zkušenost z projektu	63
Zkušenosti partnerů	73
Ze zahraničí	76
Místo závěru: Umění, kultura, konopí, Konopa	88
Zdroje a kontakty	89

PŘEDMLUVY

PROČ ZELENĚJŠÍ FESTIVALY?

Když jsme v roce 2005 založili A Greener Festival, na světě existovalo pár úžasných festivalů, jež byly neobvyčejnými příklady těch nejlepších udržitelných praktik – a mnoho festivalů, které usilovně hledaly informace, jak dělat jejich akci přátelsky k přírodě. Zdálo se, že tu pro ně chybí praktická pomoc a poradenství. Jak se věci za pět let změnily! Nejenom, že se klimatická změna stala přijímanou skutečností, lidé si také uvědomují, že i kdyby se věda mylila, lidstvo, má-li přežít, potřebuje žít s ohledem na dostupné prostředky. Znečišťujeme, otravujeme, vylovujeme, vytěžujeme a přehříváme naši planetu. A přitom máme jen JEDNU. Je čas pro změnu. Festivaly mohou být skvělými příklady této změny – a mohou také podpořit a motivovat další lidi.

Jako výchozí bod potřebují hudební a umělecké festivaly přjmout ekologicky šetrné praktiky. Jsme „Zelenější“ Festival a víme, že každý festival bude vždy mít nějaký dopad. Snažíme se ale pomáhat festivalům jejich negativní dopady omezit.

Co všechno tedy mohou festivaly dělat? Za hlavní problém lze označit dopravu fanoušků, kapel, organizačních týmů a veškerého vybavení. Snižování objemu dopravy je oblastí, kde lze dosáhnout významných úspor. Vedle toho je dobré začít s mantrou „reduce, re-use, recycle“ tedy „omezit, znova použít a recyklovat“. Omezení může mít různé podoby: Můžete požádat návštěvníky, aby si přivezli méně odpadů? Mohou si vzít pouze věci, které si zase odvezou? Mohou šetřit vodu? A můžete jim v tom pomoci? Festival se také může zaměřit na snížení spotřeby energie – a na možnosti využití udržitelné energie pro světla, zvuk a další infrastrukturu. Solární, vodní a větrná energie jsou dnes reálné alternativy fosilním palivům.

Znovu použít je také silné poselství. Mohou být popisy a bannery používány každoročně? Mohou být koše na odpadky a další prvky infrastruktury používány každoročně? Zeptejte se sami sebe, co všechno může být používáno opakováně? I tady můžeme významně ušetřit, nejen materiál samotný, ale také prostor na skládkách.

Recyklace je třetím útočným hrotem proti odpadu a znečištění a festivaly tu mohou hrát významnou roli. Mnoho posluchačů, členů týmu i umělců bude třídit – a bude chtít třídit. Je ale třeba rozmiřit nezbytné prostředky a umožnit třídění odpadu všem. Takřka všechny festivaly, když chtějí, mohou zajistit třídění papíru, tetrapaků, plastů, plechovek, konzerv, skla a organického odpadu. Skutečně to není tak složité a je to významné znamení, že se festival opravdu stará – o sebe sama, návštěvníky a planetu.

Udávejte tón – zaměřte se na vaše dodavatele a požádejte je, aby omezili odpad, aby vám poskytli materiály a výrobky, které mohou být recyklovány a které jsou vyráběny udržitelně.

Potřebujete skutečně balenou vodu a tatarku? Mnoho festivalů dnes zavádí zálohové systémy na pivní kelímky, některým se daří z nich dělat suvenýry a výrazně tak omezovat objem odpadu. Jiní se soustředí na použití biologicky rozložitelných materiálů, na jejich recyklaci a zkompstování. Důmyslný přístup může omezit odpad a umožňuje recyklovat vše, co se recyklovat dá. Vyžaduje to odhodlání, ale může to přinášet skutečné ovoce – zelený, čistý a upravený festival – a často také finanční úsporu.

Nakonec, festivaly jsou skvělé místo pro oslovování lidí. Známe festivaly, které dělají mnoho pro informování a vzdělávání lidí v zelených tématech. Jen tim, že umožnите recyklaci, vyšlete silný signál. Zajištění šetrné dopravy je znakem vašeho uvědomení, že doprava návštěvníků (a doprava obecně) je hlavním zdrojem skleníkových plynů a znečištění. Zeptejte se sami sebe, zda můžete oslovit také spízněně umělce a předat s jejich pomocí lidem zprávu ještě silněji. Činy mluví jasněji než slova. Tak se do toho pusťte a dejte o sobě vědět!

Profesor Ben Challis,
Spoluzakladatel A Greener Festival Ltd, www.agreenerfestival.com

VOLTE ZELENOU

Kdykoli se lidé sejdou, ať už má jejich setkání jakýkoli účel, potřebují se najist a napít, potřebují světlo, teplo nebo chlad, musí se na setkání nějak dopravit, použít toaletu, potřebují někam házet odpadky.

Společenské akce často napodobují funkce trvalých společenstev a stejně jako společenstva i tyto akce mohou být organizovány udržitelně.

Business, jak ho známe, nemůže ani v oblasti společenských akcí, ani kdekoli jinde pokračovat. Průmysl nemůže vytvářet hory odpadů a zanechávat nám jako dědictví oblaka jedovatého dýmu a oxidu uhličitého. Ať už mluvíme o setkání 100 lidí v hotelu nebo konferenci pro 500 lidí, výstavě pro 10 000 nebo sportovním zápasu pro 50 000, street parade, rockovém festivalu, uměleckém festivalu, trhu, školním dni, náboženském obřadu nebo večerním plese, při jakémkoli společném setkání lidí může být brána do úvahy udržitelnost.

Nejpopulárnější oblastí, kde začít, bývá ekologická stránka udržitelnosti. Klíčem je omezení spotřeby. Důsledkem je ochrana vzácných zdrojů, omezení emisí ze spotřeby energie při výrobě zboží a jeho dopravě, omezení spotřeby vody potřebné při výrobě i množství odpadní vody, předcházení uvolňování toxickejch látek a tvorby odpadu jako takového.

Věřím, že omezení ekologických dopadů společenských akcí je přímo závislé na množství věcí, které je na ní použito. A na materiálech a dodavatelích - za jakým účelem a jak je to vyrobeno, odkud to k vám musí cestovat, jak to používáte a jak s tím naložíte až to doslouží.

Všechno vychází z naší potřeby konzumovat. Budte skromní, seškrtejte rozpočet, budte tvůrčí. Používejte výrobky a materiály vyrobené z udržitelných zdrojů. Používejte znovu, víceúčelově, šetřete. Pronajímejte, nekupujte.

Jakmile máte svou potřebu spotřeby pod kontrolou, můžete se podobně zaměřit na provoz festivalu. Omezte spotřebu energie, šetřete vodou, nepoužívejte chemikálie, které mohou zasáhnout vodní toky a půdu, omezte dopravu, využijte udržitelnou energii. Volte zelenou.

Další dva pilíře udržitelnosti jsou ekonomika a společnost. Podpořte společenstva, která hostí vaši akci. Radte se s místními lidmi a mluvte s nimi. Kupujte místní věci. Budte citliví k hluku, světlům, dopravním zácpám a jinému narušování pohodlí místních. Zapojte místní lidi, aby dobrotolníky, dodavatele, firmy. A dívejte se i za hranice místního společenstva a posuzujte, v jakých podmínkách pracuje člověk, který vyrábí vámi používané výrobky. Kupujte fair-trade, bio. Nekupujte věci od firem a v obchodech, které vykořisťují lidi.

Nevíte, kde začít? Průvodce, kterého právě čtete vám pomůže vydat se na cestu. Dočtete se něco o zkušenostech jiných a poznáte kreativní a efektivní způsoby, kterými organizují své akce.

Sustainable Event Alliance byla založena, aby pomohla tomuto rašícímu odvětví. Nabízí zdroje a informace, umožňuje lidem, kteří začínají, napojit se na další podobně orientované lidi z mnoha různých zemí. Nejste sami. Jsou tu jiní, kteří si mnohým prošli už před vámi, i ti, kteří by se rádi učili z vašich zkušeností.

Pracovat na udržitelné organizaci kulturních akcí není černá magie. Naše profesionální společenství nemá žádná tajemství. Chceme sdílet naše znalosti a pozvat co nejvíce lidí, aby se toho co nejvíce naučili. Tajemství je v zapojení politiků, těch, kteří drží kasu, a těch manažerů, kteří svým každodenním rozhodnutím ovlivňují podobu dodavatelského řetězce. Doufáme, že Sustainable Alliance vás může naplnit věděním a působit jako podpůrná síť při přípravě vašeho festivalu udržitelněji.

Přijměte naše pozvání do aliance a přidejte svůj hlas. Přidejte se ke stále většímu zástupu praktiků, ať se můžeme společně posunout od jednotlivců pracujících osamoceně k soudržné a profesionální komunitě.

Vítejte!

Meegan Jones

Sustainable Event Alliance - www.sustainable-event-alliance.com

Author: Sustainable Event Management: A Practical Guide - www.thegreeneventguide.com

MD: GreenShoot Pacific - www.greenshootpacific.com

ÚVOD

Život je jako spirála. Do spirály se stáčí kód naší genetické informace a někdy se nám zdá, že ve spirále se točí i náš vlastní život. Je jen na nás, jakým způsobem se po té spirále pohybujeme.

Takzvaně vyspělá část lidstva se rozhodla řítit zákrutami života bez ohledu na to, co míjí a do čeho vráží. Jsme jako sjezdař, který si myslí, že dokonale zvládl techniku jízdy, přitom nám lyže ujíždí pod nohama a my sjíždíme v širokém postoji sedíc „na záchodě“. Dole u bufetu si dáme svařák a párek v rohlíku a hurá zpátky na kopec. A chceme víc - víc sjezdovek, lanovek, větší a prudší kopce, lepší lyže, bundu, bufety i hotely. Ať to stojí co to stojí, ale hlavně levně.

Všechno naše počinání má ale své dopady. Ty bohužel nevnímáme, většinou se do ceny služeb přímo nezapočítávají nebo na ně není upozorňováno. Tyto dopady odnáší příroda a s ní i naše zdraví a zdraví našich dětí. Takřka každá naše činnost je podmíněna dodávkou surovin a energií. Asi i proto, že je nám skutečná cena většiny služeb a zboží tajena (je převáděna do daní, jejichž pomocí se pak problémy životního prostředí a naše podlomené zdraví řeší), neuvědomujeme si, jak daleko jsme zašli.

Je nám to skutečně jedno? Určitě ne všem. Už minimálně 40 let hovoří celé skupiny lidí o potřebě změny. Změny technologií, společenského uspořádání i hodnotového žebříčku každého z nás. Byly vytvořeny strategie adaptace, teorie trvale udržitelného rozvoje se na mnoha místech převádí do praxe. Přesto, jakoby většinová populace i hlavní světoví tahouni, ti ekonomičtí i političtí, na něco čekali. A tisíce hektarů lesů a pralesů mizí decimovány mocnými harvestory, voda i vzduch jsou dál znečištěvány, půda chemizována a zbavována úrodnosti, betonována a zavážena odpadky.

Alternativy se vždy v historii prosazovali pomalu, bohužel pravý zlom nastal až s příchodem skutečné katastrofy. Přesto existují průkopníci, kteří již dnes přetváří své vlastní domovy i celá území a snaží se navázat kontakt s přírodou, žít s ní v souladu, začlenit se do jejího koloběhu.

Je jen málo kulturních festivalů, které by měly ambice být takovými pionýry. Přesto se v mnoha zemích zvedá vlna zájmu o dopady festivalů na životní prostředí a množí se snahy o snižování těch negativních. Festivaly v tom případě fungují jako obrovské generátory pozitivní energie, jako zdroje inspirace pro tisíce návštěvníků. Podaří se nám tyto generátory pohánět ze 100 % na sluneční energii?

Festivaly jsou společenskou laboratoří, místem, kde se na několik dní vytváří vlastní pravidla a svébytná festivalová komunita. Na většině festivalů se mezi návštěvníky vytváří pocit sounáležitosti. I proto jsou úžasnou příležitostí pro vzájemné obohacování se a pro představování udržitelných alternativ, pro jejich uvádění do praxe. Cílem ozeleňování kulturních akcí by vedle zmenšování ekologické stopy, snižování emisí skleníkových plynů, spotřeby zdrojů či produkce odpadu mělo být hlavně utváření

něčeho, co by se dalo nazvat udržitelným blahobytom. Tedy prostoru zajišťujícího pomocí přírodních a nejlépe místních surovin a energií komfort všem příchozím, místa, kde je možné rozvíjet kvalitní a otevřené mezilidské vztahy, sdílet radost, reprezentovat a uctít druhé i okolní přírodu.

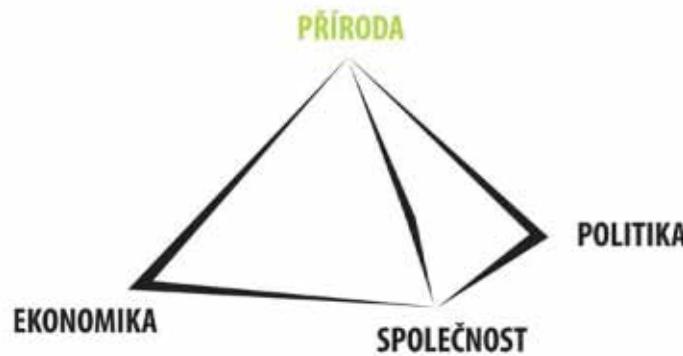
Je dobře, že se stále více festivalů vydává touto cestou. Málokterý je přitom dokonalý. Máme se mnohé co učit. Tato příručka snad učení usnadní, pomůže přejímat ověřené a vyhnout se slepým uličkám. Je rozdělena do kapitol směřujících od teorie k praxi. Obsahuje příklady z domova i ze zahraničí, ukázky pracovních pomůcek i seznam zdrojů a dalších podkladů umožňujících individuální rozvoj každého promotéra a jeho festivalu. Není vyčerpávajícím rádcem, který vše změní. Přesto, snad pro Vás, čtenáře, bude udržitelná.

TEORIE UDRŽITELNOSTI

Ekologie a lidé, kteří prosazují ekologické postupy, jsou někdy přirovnáváni k ideologii a lidem ovládajícím naši zemi před rokem 1989. Zelené ideály a především praxe ale, mají-li skutečně usilovat o smíření člověka a jeho kultury s přírodou, musí stavět na svobodné vůli a iniciativě lidí samotných. Samoorganizaci založenou na komunikaci a zpětné vazbě nacházíme a obdivujeme všude v přírodě. A je to právě živelné a přesto rafinovaně strukturované, pro mnohé věřící stvořené, pro nevěřící spontánní hemžení, jež je předobrazem ideální ekologické společnosti.

Není divu, že se ekologická výchova zaměřuje vedle poznávání přírody a ekologických vazeb na podporu osobní integrity a zodpovědnosti jedinců – osobnosti – na rozvíjení kritického myšlení, na komunikační dovednosti a týmovou práci. Klíčová v učícím procesu je přitom pozitivní motivace, restrikce jsou až tou poslední, nejméně oblíbenou instancí.

Tři pilíře udržitelnosti ohraničené přírodními zákony – limity naší Země (podle Ivana Ryndy). Co se asi skrývá v odkloněném rohu pyramidy? Že by 5. element?

Proč ale vlastně řešit ekologii? Odpověď na tuto otázku, pevně věřím, zná každý z vás čtenářů nejlépe sám. Možná nechceme být lhotejní k okolnímu prostředí či k planetě jako celku a životu na ní. Nechceme se podílet na jejím pokračujícím drancování a na ničení krásných míst, chceme (u)šetřit přírodní i vlastní zdroje. Motivací může být ale i snaha jít s dobou, udržet (sebe, festival, firmu...) "in" a "chic", vždyť ekologie je pro stále více lidí v módě. Nebo prostě chceme zvyšovat pohodlí (návštěvníků, klientů, své a naši rodiny), nabídnout pěkné, bezpečné prostředí, dobré jídlo, zábavu i inspiraci. Dobrým důvodem mohou být i trpící, kterým se pro naši nadspotřebu zdrojů nedostává. Podle zprávy OSN chybělo v roce 2000 2,4 miliardám lidí nutné hygienické zázemí a 1,1 miliarda lidí neměla k dispozici nezávadnou pitnou vodu. Tyto problémy si každoročně vyžádají 2,2 milionu obětí.

Af tak anebo tak teorie udržitelného rozvoje či života vychází vstřík každému. Zahrnuje v sobě oblast ekonomiky, společenských vztahů i politiky, přičemž je ohraničena přírodou a jejimi zdroji. Trvale udržitelný rozvoj (TUR) vychází z prosté skutečnosti, že planeta Země je jen jedna, a tudíž i zdroje na ní jsou omezené. Naše současná ekonomika je založena na plýtvavé spotřebě obnovitelných a hlavně fosilních surovin a energií, přičemž dlouhodobě ignoruje přírodní limity, naši závislost na Zemi a podřízenost přírodním zákonům. Dostáváme se tak do dluhové pasti, ekologického deficitu, který můžeme spočítat například pomocí ekologické stopy. Ta naše chování (každodenní osobní, v práci nebo při konkrétní aktivitě) převádí na biologicky produktivní plochu Země (spotřebu papíru na udržitelnou výtěžnost lesů, potravin na pole a pastviny atp.).

Úživnou kapacitu Země jsme globálně překročili již v polovině 80. let. Lvi podíl na tom mají tzv. rozvinuté země bohatého "Severu".

Zdroj: www.hraozemi.cz

Ekologické stopy průmyslově rozvinutých států mnohonásobně překračují úživnou kapacitu Země, globálně jsme v roce 2006 spotřebovali o 44 % více zdrojů než máme dlouhodobě k dispozici (v roce 2000 to bylo o 20 % více, v roce 1961 jsme byli na 62 % kapacity Země). Zatímco globální biologická kapacita činí 1,8 globálních hektarů na obyvatele (gha/ob.), v České republice si každý z nás přijde průměrně na 5 gha/ob. To znamená, že pokud by náš životní styl vyznávali všichni lidé na Zemi, potřebovali bychom takřka tři planety místo jedné. Vedle ekologické stopy můžeme náš život na dluh znázornit i jiným příměrem: Pokud by uhlí vzniklo během jednoho lidského života, současným tempem bychom jej vytěžili a spálili za necelou půl minuty!

Jsou toto důstojné důvody pro změnu? Pokud ne my, tak zcela jistě naše děti, budou řešit akutní nedostatek primárních zdrojů. Vedle fosilních surovin jsou to např. i kovy, kterými se plýtvá natolik, že jejich zásoby se nezadržitelně tenčí. Zásoby mnoha kovů se odhadují na méně než 50 let (u zlata a stříbra dokonce méně než 15 let, mědi cca 25 let). Nejde ale jen o přírodu jako zdroj surovin, jde o přírodu jako vzájemnými vztahy provázanou entitu, sít, do které člověk již několik desítek a možná i stovek let dělá tu menší tu větší díry.

ADAPTAČNÍ STRATEGIE

Těm, kteří se zajímají o problémy životního prostředí a civilizační krizi, je zřejmé, že čím dříve přejdeme na alternativní způsob života založený na staronových hodnotách solidarity, vzájemnosti a skromnosti, využívání malých, šetrných "lidských" technologií v procesech bezodpadové výroby z místních obnovitelných a recyklovaných surovin a energií, tím hladší tento přechod bude. Budeme-li pod tlakem firem, vlád i vlastní lenosti odkládat přijímání nových strategií, budeme v budoucnu čelit bolestnějším problémům s dodávkami potravin, pitné vody, energii, předmětů denní spotřeby i služeb. Socialistická minulost s pověstnými frontami na banány a toaletní papír se může stát slabým odvarem post-kapitalistické budoucnosti.

Přestože možnosti regionů jsou omezené, je minimálně v Evropě většina území schopna zabezpečit svým obyvatelům základní obživu. Transition movements šířící se z Velké Británie a celá řada dalších eko-míst jsou příkladem místních svobodných iniciativ, jež při maximálním zapojení místních lidí pracují na snižování vlastní spotřeby a na vytváření energeticky a základním zboží i službám soběstačných obcí, čtvrtí, měst a regionů.

Transition movements (také towns či culture) čili hnutí přechodu je silná iniciativa, jež se z anglosaských zemí šíří do celého světa. Jeho hlavním cílem je snížení závislosti na fosilních surovinách, zvýšení místní soběstačnosti a znovunapojení na přírodní cykly. Hlavním nástrojem je práce a posílení místní komunity.

Zdroj: www.transitionculture.org

Festivaly mohou být v tomto směru hnací silou – místem, kde se jednoduchá a funkční řešení uvádí do praxe, kde tisice lidí mohou pochopit, jak tyto "technologie" fungují – mohou být živoucí galerii "nejlepších dostupných technologií" a zhuštěným obrazem udržitelné společnosti.

Jak říkají promotéři zelenějších festivalů ve filmu Summer of Sustainability: "Když to umíme udělat pro tisíce lidí v přírodě, proč by to nemohlo fungovat v domácnosti, práci, prostě kdekoli?"

ZELENĚJŠÍ FESTIVÁLY

Zelenější festival, to je takový, který uplatňuje jakýkoli z ekologicky ohleduplných postupů.

Je mnoho různých druhů festivalů, od malých pro stovky lidí až po akce pro desítky tisíc návštěvníků, od čistě hudebních po multižánrové, od těch na zelené louce po ty městské... Každý festival má svá specifika daná jeho umístěním i charakterem, která je třeba brát při uvažování o ekologických opatřeních v potaz. Zelenější festivaly se na každý pád věnují především témtoto oblastem:

Odpady

Jídlo

Doprava

Propagace

Energie

Voda

Lidé

Nakupování

Tento tématum se budeme věnovat na následujících stránkách podrobněji. Dříve se ale podívejme na inspirační zdroje, ze kterých idea zelenějších festivalů vychází:

Možným předobrazem zelenějších festivalů jsou bezesporu proslavené Rainbow Gatherings. Mezi komerčními festivaly najdeme hlavní tahouny udržitelných aktivit ve Velké Británii, Austrálii, Francii, USA, zemích Beneluksu či Skandinávii. Své vlaštovky má i Španělsko, Portugalsko a samozřejmě další země po celém světě, u našich východních sousedů se tématu věnuje například festival Pohoda, v maďarsku zase kultovní Sziget. U nás se o ekologicky i sociálně zodpovědný přístup snaží již několik let festivaly Rock for People, Cultural Reggae Vibez či Colours of Ostrava. Své eko-ambice prezentuje i nováček na české festivalové scéně Open Air Festival. Příklady příkladních aktivit některých ze zahraničních i domácích festivalů naleznete v kapitole **Zkušenosti z festivalů**. Nejde o vyčerpávající přehled jako spíše o zdroji inspirace pro vlastní snažení. Přestože většinu aktivit iniciují neziskové organizace a festivaly samotné spolu se soukromými firmami, svůj průvodce vydala například i britská vláda. Pro udržitelná setkání dokonce nastavila standardy, které umožňují jejich certifikaci.

Po celém světě dnes existuje vícero asociací, které sdružují jak festivaly, tak dodavatele nejrůznějšího eko-zboží a služeb. Za všechny jmenujme Sustainable Event Alliance. A Greener Festival Ltd. pořádá mezinárodní soutěž o nejzelenější festival A Greener Festival Award, Youope zase soutěž Green and Cleen Award.

ORGANIZUJEME ZELENĚJŠÍ FESTIVAL

Existuje více způsobů, jak se vypořádat s dopady festivalu na životní prostředí. Na začátku je určitě třeba motivace, notná dávka entuziasmu, ochota věnovat čas, energii i další zdroje přemýšlení, přípravě a realizaci ekologicky odpovědných postupů. Pak už stačí učinit následující kroky:

I. UVĚDOMĚNÍ – získat povědomí o ekologických a sociálních vztazích, ve kterých se festival koná v kontextu udržitelných principů. To znamená zamyslet se nad mistem, místními lidmi, kulturou, přírodou a přemýšlet o vazbách ekologických, ekonomických, společenských i politických.

II. BILANCE – provést základní zhodnocení stavu, ve kterém se festival nachází – objemu a toku materiálu a energie, zdrojů, jež máte k dispozici, a oblastí, kde je nejvíce zatěžováno životní prostředí. Budete si klást otázky typu "Kolik a jakého odpadu vyprodukujete, kolik vody spotřebujete, kolik dobrovolníků a zaměstnanců využíváte a jaká je náplň jejich práce, jaké máte partnery a jaký je jejich přístup k ochraně životního prostředí?

III. VIZE – prostor pro vaši fantazii. Jak by měl vypadat váš ideální udržitelný festival? Jaká jsou optimální řešení problémů identifikovaných v předchozím bodě? Aktivita, která může být individuální, i když přímo vybízí ke svolání většího týmu a hledání společného snu.

IV. STRATEGIE – vytvořte plán postupu ze současného stavu ke stavu kýzenému. Navrhněte konkrétní aktivity a rozhodněte, v jakém časovém horizontu a zda jsou vůbec uskutečnitelné. Kritériem mohou být prostředky, čas či dostupnost. Budte ambiciozní a realističtí, kladte si náročné ale dosažitelné cíle.

V. AKCE – realizujte svůj strategický plán, důsledně a s chutí. Nezapomeňte své aktivity monitorovat. Poslouží ke zhodnocení dosažených výsledků a k dalšímu plánování.

Pokud má být snažení festivalu úspěšné, musí být jeho promotéři připraveni dále se učit (a učit tak i své spolupracovníky a návštěvníky), zlepšovat navržené strategie i celkový profil festivalu. Celý proces se tak propojuje v uzavřeném zpětnovazebním cyklu, jak jej znázorňuje obrázek níže:

Zpětnovazebný cyklus přípravy festivalu.

Nyní se věnujme jednotlivým částem plánovacího procesu podrobněji.

I. UVĚDOMĚNÍ

„Pokud ... mluvíme o rozvoji ve smyslu udržitelnosti, je třeba soustředit se více na rozvíjení našich schopností, našeho duševního i tělesného potenciálu, poznání sebe sama i okolního světa a vytváření zdravého a krásného prostředí, nejen ve fyzickém smyslu, ale také ve smyslu vztahů. Jde také o respektování okoli, živé i neživé přírody a přírodních zákonitostí, úctu k tomu, čeho dosáhli a co vytvořili naši předkové i zodpovědnost k našim potomkům.“

Jde o celkovou zodpovědnost k sobě samým i okolí. Cesta k udržitelnému rozvoji znamená také rozvíjení a naplnování sociálních potřeb člověka - lásky, sociálního i rodinného zázemí, jistoty, společenského styku, přátelství, poznání, sociálního uznání i vlastního rozvoje a uplatnění.“

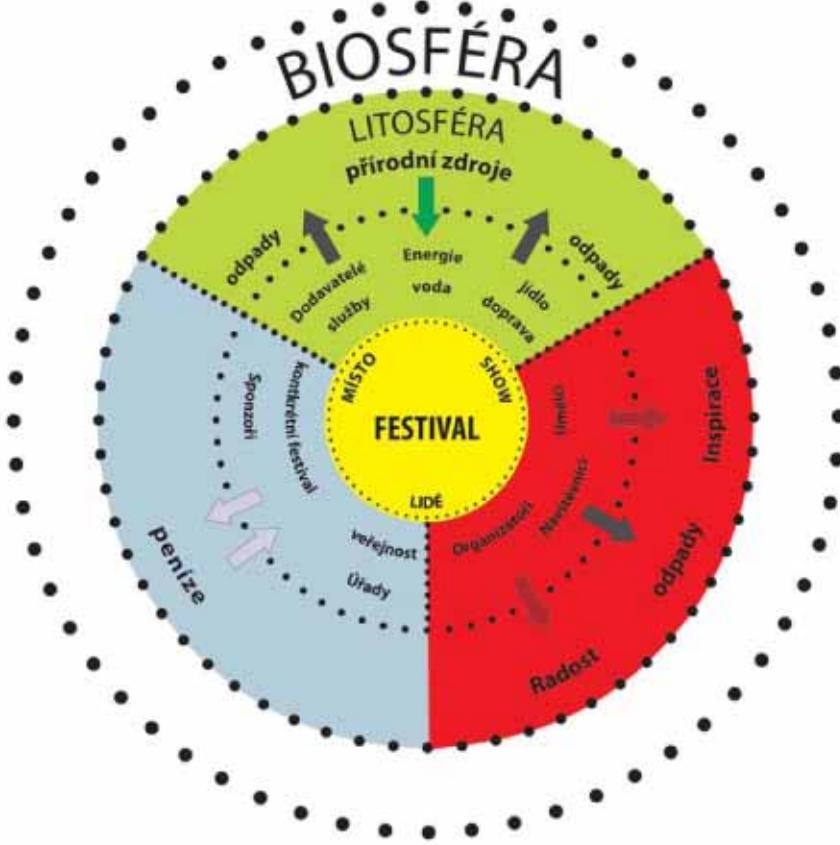
Ivan Rynda

Hudební festivaly vycházejí vstříc lidským sociálním potřebám: potřebě aktivní účasti, kreativity, relaxace... Festivaly vyrůstají z lidské kultury, jež je zase pevně ukotvena v přírodě. Jsou ve středu, kolem kterého se točí dodavatelé zboží a služeb, umělci i návštěvníci. Pokud si promotéři festivalů uvědomí svůj vliv na společnost, mohou se stát významnou hybnou silou společenské změny a inspirovat všechny dotčené k udržitelnému chování.

Zamyslete se nad tím, jak co nejlépe zhodnotit potenciál místa a vašeho festivalu, jak zapojit místní obyvatele, instituce a firmy, jak zohlednit místní kulturu a tradice, vyzdvihnout památeční místa a přírodní úkazy. Váš festival může být i jejich festival!

Zapojit místní komunitu do přípravy a realizace festivalu se může zdát jako nelehký úkol. Pokud chcete uspět, připravte aktivity, které umožní vyjádřit místním jejich přání i obavy a při kterých vyjdou najevo schopnosti místních lidí a benefity festivalu pro místní komunitu. Můžete využít brainstorming, dotazníky nebo řízenou diskuzi. Hledejte společně řešení nastolených problémů. Svoje setkání třeba do hospody a dejte dostatečný prostor místním představitelům. Kontaktujte místní sportovní kluby nebo dobrovolné spolky, zkušenosť velí, že právě tady se tvoří trvale udržitelné vazby.

Kulturní festivaly mohou díky své ústřední pozici ve společnosti ovlivňovat širokou škálu procesů, odvětví lidské činnosti, institucí i lidí samotných. Aby mohly fungovat udržitelně, je především potřeba omezit ve všech fázích jejich organizace produkci nevyužitelných odpadů včetně emisí a neudržitelné využívání přírodních zdrojů.

Podle The Sustainable Music Festival - A STRATEGIC GUIDE navrhla Kateřina Hanačíková

II. BILANCE

Pro analýzu stavu, ve kterém se váš festival nachází, slouží nejčastěji dotazníky složené ze sady otázek pro každou z oblastí organizace festiwalu. Tady je příklad jednoho z dotazníků

	Ano	Ne	Vážně o tom přemýšíme	Potřebujeme více informací
1. Komunikace a propagace				
• Používáte při mediální komunikaci recyklovaný papír a/nebo papír s eko-certifikátem?				
2. Nákupní politika, výběr vybavení a služeb				
• Věnujete při výběru produktů a služeb pozornost environmentálním aspektům?				
• V oblasti gastronomie, nabízíte sezónní místní produkty z ekologického zemědělství nebo/a produkty spravedlivého obchodu?				
• Využíváte na festivalu recyklované materiály?				
• Distribuujete a využíváte ekologicky šetrné výrobky (toaletní papír, mýda apod.)?				
3. Doprava				
• Nabízíte pro cestu na festival hromadnou dopravu a spolujízdu?				

• Motivujete návštěvníky při propagaci festivalu k využití spolujízdy a hromadné dopravy?			
• Nabízíte výhody návštěvníkům, kteří využijí hromadnou dopravu?			
4. Šetrná spotřeba a nakládání s odpady			
• Zkusili jste snížit množství nádobí na jedno použití (omyvatelné / kompostovatelné nádobí)?			
• Zavedli jste systém na úsporu energií (úsporné osvětlení, obnovitelné energie)?			
• Zavedli jste systém pro šetření s vodou?			
• Používáte kompostovací toalety?			
• Zavedli jste třídění odpadu (papír, tetrapak, plasty, sklo, kovy, organický odpad)?			
5. Motivace návštěvníků a informování o udržitelném rozvoji			
• Vyškolili jste spolupracovníky v udržitelném pořádání festivalu?			
• Vyhradili jste prostor pro informace o udržitelném rozvoji (s podporou místních ekologických organizací)?			
• Komunikujete vaše snahy o ekologicky odpovědnou organizaci médiím?			
6. Lidé a solidarita			
• Umožnili jste přístup a aktivní účast návštěvníkům s omezenou hybností?			
• Podporujete účast znevýhodněných lidí (sociální tarify, mládež, dospělí, důchodci...)?			
• Usilujete o propojování sociálních a kulturních světů, mezigenerační setkávání?			
• Navázali jste partnerství s místními aktéry (spolky, neziskové organizace, sociální centra, školní zařízení...)?			
7. Bilance opatření			
• Zavedli jste analýzu přijatých opatření a možnosti dalšího vylepšení?			

Zdroj: Guide pour des manifestations responsables (str. 10)

Analýza se může dál soustředit na konkrétní indikátory, jež mohou sloužit jako základ pro sledování ekologické stopy a posouvání festivalu směrem k udržitelnosti. V tom případě můžeme evidovat např.:

- ⌚ Počet návštěvníků během jednotlivých dní
- ⌚ Spotřebu nafty/benzínu/plynu (litry)
- ⌚ Využití obnovitelných energií (kWh)
- ⌚ Spotřebu plynu na vaření (litry)
- ⌚ Spotřebu elektřiny (kWh)
- ⌚ Spotřebu vody (m³)
- ⌚ Recyklovaný odpad (tuny)
- ⌚ Zkompostovaný odpad (tuny)
- ⌚ Směsný odpad (tuny)
- ⌚ Doprava návštěvníků
 - průměrné obsazení vozů (lidí/auto)
 - % návštěvníků cestujících autem,
 - průměrnou vzdálenost v km,
 - % návštěvníků cestujících taxíkem, autobusem, vlakem, spolujízdou a průměrná vzdálenost

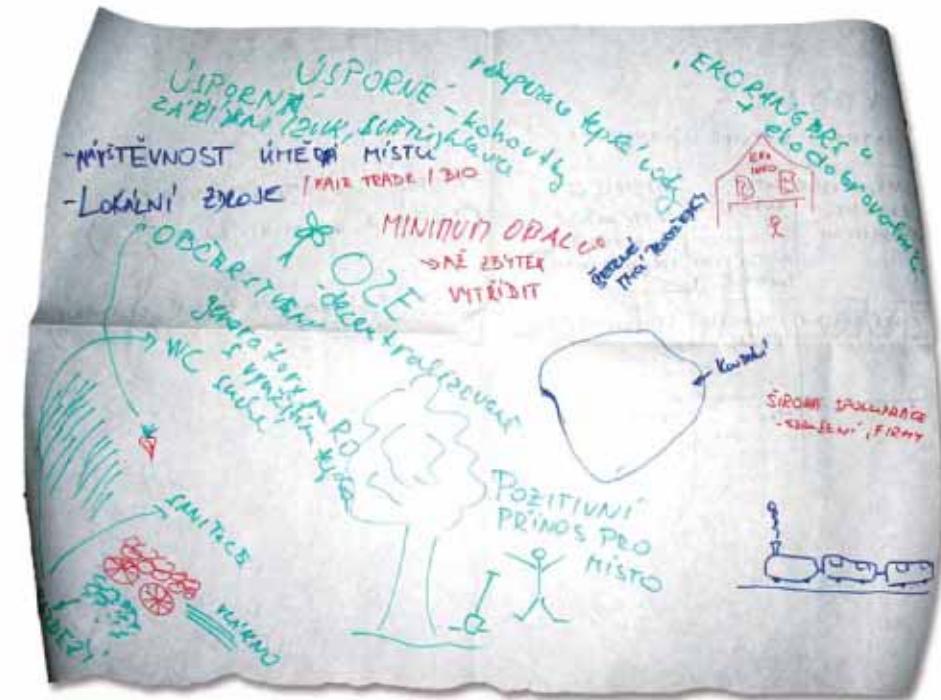
Jako zdroj informací slouží zápisy ze schůzek, účty, průzkumy na parkovišti atp.

III. VIZE

K čemu vlastně vize? Formulace vize nám poslouží jako orientační bod, průsečík, ke kterému směřuje naše další snažení na cestě k udržitelnému festivalu. Je součástí metody zvané backcasting. Vize je obrazem našeho festivalu, jak si jej představujeme v nedaleké budoucnosti, je formulována bez omezení a sdílena všemi, kteří se na její formulaci podílejí (měli by být totožní s těmi, kteří se podílejí na přípravě festivalu).

Během kulatého stolu v Brně jsme ve skupinkách po 3 – 4 skládali společné vize. Ta naše vypadala takto:

Finální znění vize by mělo zodpovídat otázku: "Jak vypadá úspěšný udržitelný festival?"

Vysnili jsme si festival na zelené louce. Jeho formát, charakter i způsob organizace umožňují udržovat návštěvnost úměrnou kapacitě místa. V blízkosti areálu je rybník, který slouží jako zásobárna užitkové vody i pro koupání a rekreaci.

Festival je dobře dostupný veřejnou dopravou i na kole. Pro každého, kdo dorazí udržitelně je připraven malý, ale užitečný ekologicky šetrný dárek.

Festival se opírá o širokou spolupráci organizátorů s místními i profesně spřízněnými firmami, spolky a neziskovými organizacemi. Při všech aktivitách jsou upřednostňovány místní zdroje, recyklované výrobky, fair-trade a BIO produkty.

Během produkce i v dalších částech areálu používáme úsporné osvětlení a usměrňovanou zvukovou aparaturu. Úsporné kohoutky omezují plýtvání vodou. V umývárnách jsou k dispozici přírodní, ekologicky šetrné mycí prostředky. Odtékající teplou vodou z umyvadel a sprch je předeřívána voda studená (rekuperace teplé vody).

Celý areál je poháněn obnovitelnými energiemi – generátory na rostlinný olej, malými větrnými a vodními turbínami a PV panely doplněnými o akumulátory. Jejich vhodným rozmístěním a kombinací dosahujeme maximálních úspor a spolehlivosti. Pro ohřev vody slouží teplo z motorů a solární kolektory. Energii mohou generovat i sami návštěvníci.

Jídlo i další zboží je nabízeno s minimem obalu, čímž minimalizujeme množství odpadu. Většina odpadu se třídí a odváží k recyklaci. Areál je vybaven suchými kompostovacími toaletami, které šetří vodu a přináší vysoký uživatelský komfort. Získanou organickou hmotu zavážíme na hnojíště místních farmářů. Ti dodávají vedle potravin také konopné pazděří pro zásyp kompostovacích toalet a pro sanaci rozblácených míst – cest, prostoru před stage apod.

Na stáncích neziskových organizací se návštěvníci mohou dozvědět více o udržitelném životě, spolu s místními spolkami jsou připraveny dílny ruční výroby mýdla, papíru, provazů a textilu z místních zdrojů (konopí, len...). Mohou se také věnovat aktivitám prospěšným místní komunitě i životnímu prostředí.

Na dění v areálu dohliží skupina eko-dobrovolníků, kteří zábavnou "performance" formou motivují návštěvníky k žádoucímu chování.

Vizi je komix, který jsme připravili jako součást projektu "Za zelenější festivaly".

Stručnou a výstižnou vizi nabízí i průvodce "The Sustainable Music Festival - A STRATEGIC GUIDE" vydaný mezinárodní organizaci The Natural Step:

„V udržitelné společnosti jsou hudební festivaly zábavné akce prožívané radostně v atmosféře bezpečí a vzájemného respektu. Všichni, kteří jsou do ní zapojeni, chápou pozici festivalu ve společnosti i v biosféře a podle toho se starají o místo i jeden o druhého.

Hudební festivaly neprodukují odpad, používají obnovitelnou energii a doprovázejí umělce i posluchače čistě a efektivně. Díky věrnosti širokého spektra návštěvníků jsou dlouhodobě ziskové.

Hudební festivaly svým příkladem táhnou společnost, společným úsilím a tvořivostí organizátorů, dodavatelů i návštěvníků vytváří udržitelnou akci.“

IV. STRATEGIE

Formulaci celistvé vize následuje její rozdělení na strategické oblasti a formulace strategických cílů, které zajistí naplnění vize. Tyto cíle poslouží vám i vašim zaměstnancům, dobrovolníkům a partnerům jako zdroj inspirace. Mají být náročné, ale při dostatečném nasazení a troše štěstí dosažitelné.

Na základě zkušeností z kulatých stolů jsme rozdělili festival do 7 hlavních oblastí. Každé oblasti jsme následně přiřadili dva strategické cíle:

- ▶ návštěvníci se ztotožňují s ekologicky a společensky zodpovědným chováním

- ▶ na festivalu vládne atmosféra porozumění
- ▶ neprodukovat nevyužitelné odpady
- ▶ hospodařit šetrně s vodou

- ▶ snížit spotřebu energie na minimum
- ▶ hradit energetickou spotřebu ze 100 % z obnovitelných zdrojů

- ▶ využívat šetrné způsoby dopravy
- ▶ snížit objem dopravy na minimum

- ▶ nabízet místní, bio a fair-trade potraviny
- ▶ nabízet pestrou a zdravou stravu

- ▶ používat ekologicky šetrné propagační materiály
- ▶ maximalizovat elektronickou komunikaci

- ▶ snížit objem nakoupeného zboží na minimum
- ▶ nakupovat ekologicky šetrné produkty

V. AKCE

Ke každému ze strategických cílů nyní přiřadíme dvě ukázkové aktivity, které nás k cíli mají dovést. Na následujících stránkách jsou potom tyto aktivity rozepsány do přehledných bloků včetně dalších tipů a doporučení. Seznam není vyčerpávající, stejně jako není vyčerpávající a neměnný seznam oblasti a strategických cílů výše. Každý člověk a uskupení lidí, stejně jako festival, který organizuje, je jedinečný. Je pouze na vás, jakou vizii, strategii a aktivity si stanovíte, tak aby nejlépe odpovídaly vašemu naturelu a potřebám.

OBLAST	STRATEGICKÉ CÍLE	AKTIVITY
 LIDÉ	návštěvníci se ztotožňují s ekologicky a společensky zodpovědným chováním	Informovat návštěvníky pomocí webových stránek, informací na programu a z pódia Připravit soutěže a vzdělávací aktivity ve spolupráci s ekologickými organizacemi
	na festivalu vládne atmosféra porozumění	Vytvořit infrastrukturu pro znevýhodněné návštěvníky Nabídnout pomoc místním obyvatelům a obci
 ODPADY	neprodukovat nevyužitelné odpady	Zavést systém zálohovaných obalů Zavést systém třídění a dotřídování odpadu
	hospodařit šetrně s vodou	Používat kompostovací toalety Nainstalovat úsporné kohoutky
 ENERGIE	snižit spotřebu energie na minimum	Zpracovat energetickou politiku festivalu Vybavit stage úspornými světly a zvukovou aparaturou
	hradit energetickou spotřebu ze 100 % z obnovitelných zdrojů	Navázat partnerství s dodavateli OZE Motivovat dodavatele generátorů k využití rostlinného oleje

DOPRAVA

využívat šetrné způsoby dopravy

Nabídnout slevu při použití veřejné dopravy

Používat vozidla na alternativní pohon

snižit objem dopravy na minimum

Zajistit hromadný svaz umělců a lidí z týmu

Podpořit využití spoluúzdy

STRAVOVÁNÍ

nabízet místní, bio a fair-trade potraviny

Motivovat stánkaře k použití místních, BIO a fair-trade produktů

Pozvat místní BIO-zemědělce, aby nabídli své zboží k přímému prodeji

nabízet pestrou a zdravou stravu

Plánovat skladbu stánků s jídlem s ohledem na menšiny (vegany, vegetariány apod.)

Pro členy teamu a umělce zajistit stravu z místních a BIO surovin

PROPAGACE

používat ekologicky šetrné propagační materiály

Tisknout na recyklovaný papír rostlinnými barvami.
Vyrobit textilní bannery

maximalizovat elektronickou komunikaci

Inzerovat na spřátelených a oborových webech
Zřídit mailing-list, využít fanouškovské servery (facebook, twitter apod.)

NAKUPOVÁNÍ

nakupovat ekologicky šetrné produkty

Kupovat místní, recyklované, recyklovatelné a ekologické produkty
Vybírat dodavatele zboží a služeb dle ekologických kritérií

snižit objem nakoupeného zboží na minimum

Upřednostnit pronájem místo nákupu
Trvanlivé zboží používat opakovaně

Na dalších stránkách se dopodrobna seznámite s jednotlivými aktivitami. Před tím, než se pustíte do jejich nadšeného plnění, vybírejte. Stanovte si kritéria, podle kterých budete vybírat:

- ✓ dle dopadu na životní prostředí (začněte od nejvýznamnějších)
- ✓ dle obtížnosti (začněte od nejjednodušších)
- ✓ dle dopadu (na náštěvníky a celkovou bilanci festivalu)
- ✓ dle požadavku na počet lidí
- ✓ dle nákladů
- ✓ dle vaši motivace a zájmu

Zvažte dobře vaše možnosti, lidské, časové i finanční, a vyberte na začátek jen několik snadněji realizovatelných aktivit, na kterých získáte potřebnou zkušenosť, sebevědomí a snad i strategické partnery. Až následně se pusťte do větších soust.

Aktivity níže nejsou nijak škálovány, neboť to, co se jednomu promotérovi může jevit jako lehce zvládnutelné, se jinému může zdát příliš složité a naopak.

Finanční otázka:

Ekologická opatření s sebou mohou nést zvýšené náklady, na druhé straně ale, především v případě úsporných opatření a z dlouhodobějšího pohledu, peníze šetří. Podobně jako při zavádění jakýchkoli nových technik a technologií je na začátku třeba investic, které se postupně zhodnocují a vrací. Investice do třídění odpadu ve finále šetří čas a peníze za úklid areálu, přechod na obnovitelné energie snižuje účty za elektřinu... Ze zkušeností zahraničních festivalů vyplývá, že výcenek náklady spojené s ekologií se pohybují v průměru kolem 7 % celkového rozpočtu. A nezapomeňte: Některá opatření nemají žádný pozitivní finanční efekt, jejich hodnota je ale nevyčíslitelná.

Podrobný rozpočet ekologických opatření z festivalu Reggae Sun Ska 2010 (3 dny, 20 000 os.). Porovnejte jej s cenami konvenčních aktivit s přihlédnutím k rozdílným cenovým hladinám zboží a služeb jihozápadní Francie (okolí Bordeaux) oproti ČR:

• Zelený tisk 1 500 €	• Kompostovatelné nádobí 2 000 €
• Zelený merchandising 5 000 €	• Pronájem vybavení na třídění a svoz odpadu 5 000 €
• BIO stravování pro tým a umělce 4 000 €	• Eko-balíček pro náštěvníky (pytle, popelník, tiskoviny) 3 000 €
• Svoz náštěvníků (zdarma) 30 000 €	• Úklid a třídění odpadu 10 000 €
• Elektrokola a pronájem úsporných vozidel 3 500 €	• Odborná výpomoc Meduli Nature 3 000 €
• Solární a olejové generátory elektřiny 27 000 €	• Studie na zbudování stálého festivalového místa 10 000 €
• Solární sound system 2 000 €	• Uhlíková bilance 12 000 €
• Suché toalety 24 000 €	

LIDÉ

Cíl:	Návštěvníci se ztotožňují s ekologicky a společensky zodpovědným chováním
Akce:	informovat návštěvníky pomocí webových stránek, informací na programu, v areálu a z pódia
Popis aktivit:	<ul style="list-style-type: none"> • Zařadte informace o udržitelném rozvoji i vašich aktivitách na webové stránky i do programu. Informujte stručně a věcně o všem, co se týká udržitelného rozvoje a má vztah k vašemu festivalu. Navedte návštěvníky k žádoucímu chování. Označte místa se sběrem odpadků, vracením kelímků či prostorem pro vozíčkáře na plánu festivalového areálu. Přidejte informace o opatřeních k jednotlivým infostanům, příp. přímo k instalovaným technologiím (např. umývárnám, generátorům energie, toaletám...). • Medializujte partnery, kteří vám pomáhají a pomožte tak lidem přijmout podobné strategie. • Požádejte umělce, aby se vyjádřili k vašim snahám přímo během vystoupení. Ve vstupech mezi kapelami upozorňujte na klíčové body a služby (třídění, vratné kelímky, spolujízda atp.).
Zdroje:	Informační texty, panely; prostor na webových stránkách.
Očekávané výsledky:	<ul style="list-style-type: none"> • Návštěvníci získají informace o organizaci festivalu s předstihem, díky tomu se mohou na některé úkony i psychicky připravit. Informace v programu mají zase stále při sobě a mohou se k nim kdykoliv vracet. Informace u infostanů se přímo potkávají s poptávkou (lidé se sem jdou něco dozvědět), strategicky rozmištěné po areálu zase pomáhají informovat detailněji o jednotlivých aplikacích a zvyšovat tak zájem návštěvníků o jejich využití ve vlastním životě. • Medializací partnerů pomáháte šířit kontakt na dodavatele zboží a služeb a zvyšovat tak šance na generování poptávky ze strany návštěvníků. • Apel z pódia může mít silný emoční dopad, zvláště vychází-li z úst uznávaného interpreta či oblíbeného moderátora. Díky tomu může být častěji následován (aha efekt).
Další tipy:	<ul style="list-style-type: none"> • využijte webové stránky také pro generování nápadů pro další zlepšování eko-profilu festivalu. Vytvořte sekci, kam mohou návštěvníci psát své nápady, odkazy apod. Nejlepší nápady můžete odměnit cenami (vstupenky na festival, trička, CD apod.); • stanovte jednoduchá pravidla chování návštěvníků (např. festivalové desatero).

LIDÉ

Cíl: Návštěvníci se ztotožňují s ekologicky a společensky zodpovědným chováním

Akce: **Připravit soutěže a vzdělávací aktivity ve spolupráci s ekologickými organizacemi**

Popis aktivit:

- Přizvěte ekologické neziskové organizace a místní spolky, aby prezentovaly své aktivity věnované ochraně životního prostředí a udržitelnému rozvoji. Umístěte je do strategických oblastí klidových zón, např. v blízkosti občerstvení. Pro každý ročník můžete zvolit jedno hlavní téma, kterému se budete věnovat především (např. biologická rozmanitost, voda, obnovitelné energie...).

- Snažte se vybírat organizace, které se věnují ekologické výchově a jsou schopny připravit interaktivní programy a soutěže. Dopad takto pojatého neformálního vzdělávání je mnohem větší než prosté rozdávání letáků.

Zdroje: prostor pro organizace včetně stánků; čas pro komunikaci a rozvoj spolupráce;

Očekávané výsledky:

- Navázání strategických partnerství využitelných dlouhodobě. Zvyšování porozumění a pochopení návštěvníků vůči tématům udržitelného rozvoje, vyšší ochota respektovat pravidla fungování festivalu a přejímat udržitelné vzorce chování.

Další tipy:

- přizvěte rovněž firmy nabízející eko-produkty a služby. Pokuste se např. pohánět "zelenou" sekci obnovitelnými zdroji, představit a nabídnout k použití alternativní dopravní prostředky (elektrokola, elektrovozy, auta na stlačený vzduch...) a umísťovat sem i další pilotní instalace, o jejichž plošném nasazení uvažujete do budoucnosti. Získejte tak i ceny do soutěží;
- zpracujte dotazníky a umístěte je do zelené sekce i na webové stránky. Návštěvníci jejich vyplněním pomohou identifikovat úspěšné praktiky, příp. oblasti, které by stálo za to doplnit.

LIDÉ

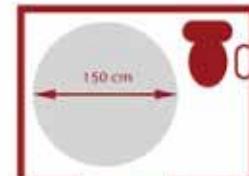
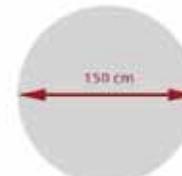

Cíl: Na festivalu vládne atmosféra porozumění

Akce: **Vytvořit infrastrukturu pro znevýhodněné návštěvníky**

- Znevýhodněnými lidmi rozumíme především tělesně i duševně postižené, neslyšící, slabozraké, ale i děti, důchodce nebo sociálně znevýhodněné osoby. Usilujte o to, aby se i tito lidé mohli těšit z atmosféry festivalu.
- Vytvořte chráněná místa pro vozíčkáře, děti a důchodce. Ideální jsou prostory kolem zvukařských stanů, kam se dají umístit vyvýšené rampy. Z těch mají znevýhodnění ideální rozhled i skvělý poslech.
- Další nezbytnou infrastrukturu představují přizpůsobené toalety (viz. obrázek), bary a rezervovaná parkovací místa v blízkosti vstupu do areálu.
- Pro neslyšící můžete vytvořit informační ikony, které jim umožní snadnější orientaci na festivalu. Pro nevidící zase informace v Brailllově písmě. Infopanely by mely obsahovat také čísla na osoby zodpovědné za péči o znevýhodněné osoby.
- Sociálně znevýhodněným nabídněte slevněný tarif, podobně se můžete zachovat v případě místních obyvatel. Osobám s doprovodem nabídněte druhý vstup zdarma nebo za zvýhodněnou cenu.

Prostor pro otočení: pro pohodlný pohyb je potřeba prostor 150 cm v průměru

Rampy: Sklon by měl být do 5 %.
Pro rampy kratší než 2 m může být sklon 8 %. Pro rampy do 50 cm 10 %. Pro dlouhé nájezdy je třeba myslit na odpočívací plošiny minimálně 140 cm dlouhé každých 10 m.

Toalety: vstup: > 80 cm;
prostor pro otáčení: > 150 cm; nezbytné je podpůrné madlo

Zdroj: Guide pour des Manifestations Responsables.

Zdroje:

Rampy a vyvýšené prostory; toalety pro vozíčkáře; informační panely pro znevýhodněné; vstupenky za zvýhodněné ceny;

Očekávané výsledky:

- Festival může hostit i znevýhodněné osoby. Jejich přítomnost zvyšuje vnímavost ostatního publiku a podporuje empatii mezi návštěvníky.

Další tipy:

- podporujte své snahy o zapojení znevýhodněných osob kampaní na webových stránkách;
- zajistěte tělesně postiženým společný odvoz speciálně upravenými vozidly;
- přizvěte k vystoupení skupiny složené ze znevýhodněných interpretů (mentálně postižení, etnické menšiny...);
- navažte partnerství s místními pečovatelskými domy aj. sociálními institucemi a přizvěte je ke spolupráci již při přípravě prostoru a informačního systému.

LIDÉ**Cíl:**

Na festivalu vládne atmosféra porozumění

Akce:**Nabídnout pomoc místním obyvatelům a obci****Popis aktivit:**

- Dobré vztahy s místními jsou základem dlouhodobé udržitelnosti festivalu.
- Nabídněte místnímu obecnímu úřadu nebo spolku sérii vstupenek za zvýhodněné ceny.
- Přizvěte místní představitele (starostu, předsedy spolků a organizací, které pomáhají zajišťovat průběh festivalu...), aby zahájili a/nebo ukončili festival.
- Umožněte návštěvníkům a dobrovolníkům, aby udělali něco pro hostitelskou obec a region. Nejlépe ve spolupráci s místními neziskovkami, spolky a obcí připravte sérii aktivit, kterým se mohou lidé věnovat, když zrovna nejsou na festivalu. Snažte se najít činnosti, které prospívají obci, životnímu prostředí nebo znevýhodněným lidem. Může jít o sázení stromů, úklid potoka, štípání dřeva nebo návštěvu domova důchodců.

Zdroje:

Čas na komunikaci a přípravu; vstupenky za zvýhodněné ceny;

Očekávané výsledky:

- Přítomnost místních lidí na festivalu zvyšuje jeho udržitelnost, když potenciálně zvyšuje jeho oblibu u místních obyvatel. Zviditelněním místních představitelů zase vyjadřujete vděk za jejich ohleduplnost a přispíváte ke vzájemnému porozumění místních obyvatel a návštěvníků. Přímá pomoc nejen že může přispět k dalšímu zkvalitnění vztahů s hostitelskou obcí a jejími obyvateli, ale vhodně mířenými aktivitami zlepšuje celkovou ekologickou bilanci festivalu (offseting CO₂ např. sázením stromů).

Další tipy:

- zříďte burzu nápadů na webových stránkách a pokuste se tak zapojit návštěvníky ještě před začátkem festivalu;
- přizvěte místní spolky (taneční, dobrovolní hasiči, sportovní kluby...) a skupiny s nabídkou prezentovat se přímo na festivalu.

ODPADY

Cíl:

Neprodukovat nevyužitelné odpady

Akce:

Zavést systém zálohovaných obalů

Popis

aktivit:

- Zálohované obaly začínají být evergreenem letních festivalů. Systém zpětného výkupu má řadu ekologických, ale i ekonomických výhod. Podle velikosti a charakteru festivalu můžete použít:
 - klasické nádobí;
 - nádobí z tvrzeného plastu na více použití
 - kompostovatelné nádobí na jedno použití
 - plastové nádobí na jedno použití
 - V případě, že se rozhodnete pro nádobí na více použití, musíte bary a jídelny vybavit také mycí technikou a pitnou vodou. Zákazník platí zálohu za kelímek nebo jídelní set (např. 20,-Kč). V případě nápojových kelímků tyto cirkulují tak, jako v klasické občerstvovně (tzn. např. pivo se točí průběžně, ne každému do jeho kelímku).
 - V případě nádobí na jedno použití (ať už jde o nádobí kompostovatelné či nikoli) je záloha nižší (obvykle kolem 2,-Kč/ks) a promítá se přímo do ceny nápoje či jídla. Záloha se vrací oproti odevzdanému kusu ve výkupních místech. Nezapomeňte výkupní místa viditelně označit, v rozlehlejších areálech musí být rozmístěny tak, aby byly snadno dostupné.
 - Využití kompostovatelného nádobí předpokládá předem zajištěný odvoz těchto obalů do kompostárny. Nemáte-li tuto službu zajištěnu, využití tohoto typu nádobí nemá cenu.
 - Veškeré aktivity spojené s výkupem kelímků a nádobí je třeba intenzivně komunikovat. Informujte o systému jasně a zřetelně na webových stránkách, v programu, u výdejných a výkupních míst, na info stanech i dalších strategických místech v areálu.
 - V dostatečném předstihu informujte také stánkaře. Sdělte jim důvody, proč jste se rozhodli využít právě tento typ obalů, a podmínky jejich distribuce i sběru. Především při nasazení kompostovacího nádobí je třeba zamezit výskytu jiného typu obalů, které by mohly být s tím kompostovatelným zaměněny. Tomu napomůže i jasné označení obalů (potisk kelímků apod.). Výdejci nápojů a občerstvení mohou podléhat sankcím v případě, že budou vydávat jiné než stanovené obaly.
 - Nezapomeňte výkupní místa vybavit dostatečným počtem drobných mincí.

Zdroje:

Partnerství s dodavatelem vybraného typu nádobí; Informační texty, tabule ad.; výkupní místa; smlouvy se stánkaři, které je zavazují k respektování systému; u nádobí na více použití mycí sety a nádrže s pitnou vodou; zajištěný sběr a odvoz na místo dalšího zhodnocení (recyklaci linka, kompostárna).

Očekávané výsledky:

- Zavedení zálohového systému na nejpoužívanější obaly pomáhá jejich samotřídení. Radikálně se snižuje objem směsného odpadu.
- Při využití nádobí na více použití se výrazně snižuje počet použitých kelímků a s tím i množství vyprodukovaného odpadu (voda spotřebovaná na jejich mytí tvoří zlomek té, potřebné pro výrobu a recyklaci kelímků). Je to nejekologičtější varianta. Nádobí na více použití snižuje ekologické dopady občerstvování na minimum.
- U kompostovatelného nádobí se snižuje použití ropných produktů, objem emisí skleníkových plynů i celková ekostopa festivalu. Organická hmota se vrací zpět do přírodního cyklu – kompost je využit pro hnojení polí.
- Areál festivalu je čistější, úklid zabere méně času, protože nejčastěji používané odpady jsou vysbírávány. Do sběru kelímků a nádobí se často zapojují sociálně potřební, pro které jde rovněž o příležitost si vydělat (sociální aspekt). Motivaci získávají také dobrovolníci pověření úklidem areálu.

Další tipy:

- v případě větších akcí, kde hrozí, že výkupní místa nejsou dost blízko, se vyplatí instalovat speciální koše na kelímky pro ty línější z návštěvníků, kterým 2,-Kč nestojí za námahu. Koše mohou být vybaveny pořadači kelímků tak, aby se vsazovaly do sebe a šetřily místo. To samé platí pro kompostovatelné nádobí - umístěním košů na separovaný sběr jídelních setů u stánků s občerstvením zvýšete šance na jejich další dotřídění a využití;
- spojte se s dodavateli nápojů (např. pivovary) a podělte se o případné vícenáklady na zavedení specifického typu kelímků (kompostovatelné, na více použití, s potiskem);
- skladujte nádobí na více použití a využijte je i v dalších letech (pokud na potisk umisťujete logo festivalu, vynete datum).

ODPADY

Cíl:

Neprodukovat nevyužitelné odpady

Akce:

Zavést systém třídění a dotřídování odpadu

Popis aktivit:

- Provedte analýzu odpadů produkovaných festivalem (typ odpadu produkovaný v jednotlivých částech areálu podle objemu a hmotnosti).
- Kontaktujte kompetentní orgány (místní sběrný dvůr, firmy zabývající se tříděním a svozem odpadů).
- Zhodnote možnosti třídění, recyklace a kompostování. Zjistěte požadavky na charakter odpadů (míra dotřídování, uložení...) a případné sazby.
- Zjistěte možnosti zapůjčení a nákupu vybavení potřebného pro třídění odpadů (různobarevné koše, kontejnery, pytle...).
- Na základě zjištěných skutečností vyberte druhy odpadů, které budete třídit a navrhněte způsob třídění odpadu (rozmístění nádob v areálu, jejich označení, svoz, dotřídování a odvoz). Barevné rozlišení jednotlivých druhů odpadu by mělo být totožné s běžnou praxí (žlutá plast, modrá papír, zelená sklo, oranžová tetrapak, černá směs...).
- Připravte dotřídovací linku (stačí spojené dva až tři stoly nebo igelitová plachta na zemi), kde se sebraný odpad dotřídí podle předem určeného klíče (dodržte barevné označení pro další fáze).
- Informujte všechny členy týmu – promotéry, dobrovolníky i brigádníky – o způsobu třídění a svozu odpadu.
- Vytvořte tým zodpovědný za pravidelnou výměnu košů, udržování čistoty v místech sběru a svoz dotříděného odpadu. Dále tým zodpovědný za úklid areálu a tým pro dotřídování odpadu. Všechny členy týmu podrobně informujte o celém systému a o jejich úloze v procesu.
- Obralte se na stánkaře dopisem nebo osobně a požádejte je o třídění odpadu v zázemí. Poskytněte jim bezplatně potřebné barevné pytle.
- Oslovujte návštěvníky festivalu všemi používanými kanály (web, tištěné infomateriály, informační panely rozmístěné u info stanů, stánků s občerstvením i u samotných košů, pódiu) a vyzývejte je k třídění odpadu v areálu i ve stanovém městečku.
- Evidujte množství a charakter sebraného a vytříděného odpadu a využijte tyto údaje pro komunikaci i pro přípravu dalších ročníků.

Zdroje:

vybavení pro sběr, třídění a svoz odpadu (mj. barevné pytle, pevné rukavice); partnerství s odpadovou firmou; vyškolené lidi a zformované týmy; vozík (motorizovaný, elektrický nebo tlačený) pro sběr v areálu; brigádníky a dobrovolníky na pomoc se sběrem a tříděním.

Očekávané výsledky:

• Snížení množství směsného odpadu. Zhodnocení recyklativního odpadu. Menší nároky na úklid areálu – úspora lidí, času i peněz. Nárůst citlivosti návštěvníků i stánkařů ke sběru a třídění odpadu. Navázání dlouhodobého partnerství s odpadovými firmami a institucemi v regionu. Zelená image festivalu využitelná pro komunikaci s lidmi, médií i sponzory.

Další tipy:

- zformujte skupinu dobrovolníků nebo umělců, která bude procházet přímo mezi návštěvníky a zábavnou formou je motivovat k třídění odpadu (skupina mimů, "demonstranti...");
- přizvěte návštěvníky k dotřídování odpadu – připravte pro ně soutěž o zajímavé ceny (vstupenky na další festivaly nebo koncerty, CD, tričko, plakát apod.);
- vybavte návštěvníky sadou pytlů na tříděný odpad (může být zálohovaná např. 50,-Kč, při vrácení vytříděných plných pytlů se záloha vraci);
- distribuujte kapesní popelníky – buď placené s designem, nebo zdarma, např. staré obaly na foto-filmy;
- umístěte v areálu speciální popelnice na nedopalky cigaret (např. plechovky zasypané pískem);
- pokud máte zajištěn odvoz bioodpadu (např. při použití kompostovatelných kelímků), umístěte do stánků s jídlem nádobu na bioodpad (zelenina, zbytky jídel...).

ODPADY

Cíl: Hospodařit šetrně s vodou

Akce: Používat kompostovací toalety

- Popis aktivit:
- Kompostovací toalety dokáží šetřit tisíce litrů vody. Sebraná organická hmota je navíc následně zhodnocena – přepracována na kvalitní organické hnojivo. To je zároveň hlavní podmínka jejich zavádění: je nezbytné zajistit ekologicky nezávadné zkompостování hmoty. Jestliže nemáte zajištěno efektivní kompostování, nezavádějte kompostovací toalety!
 - Optimálními partnery pro kompostovací toalety jsou místní zemědělci, zemědělské školy, obecní kompostárny nebo bioplynové stanice (pozor, kompost získaný z lidských exkrementů u nás nesmí být použit pro hnojení půd, kde se pěstují potraviny, pouze krmné a technické plodiny)!
 - Pokud je tato hlavní podmínka splněna, spočítejte množství potřebných toalet a naplánujte jejich rozmístění, kontaktujte dodavatele kompostovacích toalet a dohodněte způsob a podmínky jejich zapůjčení a provozu.
 - Dejte dohromady tým, který se bude starat o výměnu barelů, doplňování pilin na zásyp, toaletního papíru a celkovou čistotu toalet.
 - Pak už stačí umístit suché toalety na obvyklá místa a zajistit, že návštěvníci, tým i umělci vědí, jak je nejlépe použít. K tomu mohou sloužit informace na webových stránkách, u toalet, v programu i jinde v areálu, nejlépe ale také dobrovolníci nebo brigádnici, kteří zajišťují jejich správný chod přímo na místě – distribuují nádoby s pilinami na zásyp a informují o jejich ekologických výhodách (úspora vody, zhodnocení organické hmoty, možnosti použití v domácnosti...).

Zdroje: kompostovací toalety (budky, ohrádky, barely, piliny, nádoby na piliny), uklízecí četa; infopanely a skupina pro přímé informování návštěvníků; partnerská kompostárna; vozidla na svoz.

Očekávané výsledky: Ušetření vody a chemikálií. Produkce organického hnojiva. Lepší hygiena a spokojení návštěvníci. Přijetí kompostovacích toalet jako funkčního řešení širší skupinou návštěvníků.

- Další tipy:
- připravte vtipné instruktážní video o použití kompostovacích toalet i dalších eko-zařízení a pouštějte je z hlavní stage v přestávkách mezi vystoupeními;
 - k umyvadlům vedle toalet rozmístěte přírodní mýdla, která nezatěžují životní prostředí;
 - nechte návštěvníky, aby toalety vyzdobili malůvkami a vzkazy.

ODPADY

Cíl: Hospodařit šetrně s vodou

Akce: Nainstalovat úsporné kohoutky

- Popis aktivit:
- Vybavte cisterny s pitnou vodou a umývací žlaby úspornými kohoutky, které pomáhají šetřit vodu.
 - Oslovte dodavatele těchto služeb a požadujte instalaci těchto kohoutů na všech mycích stanovištích.
 - V případě, že máte k dispozici sprchy, nainstalujte šetrné hlavice i na ně. Sprchy pro návštěvníky můžete také vybavit časovačem, který každému za poplatek odměří jeho dávku vody.
 - Informujte návštěvníky o přijatých opatřeních a požádejte je, aby šetřili vodu.

Zdroje: úsporné kohoutky a hlavice, sprcha – automat.

Očekávané výsledky: Snižení spotřeby pitné vody, omezení plýtvání; lepší dostupnost hygienických zařízení (u časově omezených sprch).

- Další tipy:
- sbírejte dešťovou vodu a využijte ji pro mytí a osvěžování lidí;
 - přizvěte výrobce kořenových čistíren a představte funkční model mobilní čistírny využitelný pro festivaly.

ENERGIE

Cíl: Snižit spotřebu energie na minimum

Akce: Zpracovat politiku šetrného hospodaření s energií na festivalu

- Popis aktivit:**
- Energetická politika zahrnuje scénár úspor energie v jednotlivých sekčích festivalu. Svolete maximum vašich spolupracovníků a ptejte se na jejich obvyklé aktivity během příprav a v průběhu festivalu. Zaznamenejte oblasti využití energie, zamyslete se společně nad možnostmi energetických úspor. Nechte prostor pro všechny možné i nemožné nápadů, ty realistické vyznačte následně. Postupně tak získáte seznam aktivit, které pomáhají spořit energii: vypínání počítačů po ukončení práce, vypínání agregátů po ukončení produkce nebo použití úsporných lednic.
 - Z něj zpracujte dokument, který poslouží jako vodítko všem zaměstnancům, brigádníkům a dobrovolníkům.

Zdroje: čas a místo ke společnému setkání, tabule (flipchart), fixy.

- Očekávané výsledky:**
- Snižení spotřeby energie, emisí skleníkových plynů i účtů za energie. Stmelení týmu, společná zodpovědnost za plnění úkolů. Členové týmu přejímají pozitivní návyky i pro své každodenní chování.

- Další tipy:**
- zpracujte podobně politiku nakládání s odpady, vodou či pro další oblasti;
 - hodnotte z energetického hlediska i výběr zboží a služeb a jejich dodavatelů;
 - přizvěte odborníka, energetického auditora, který vám pomůže odhalit i ty nejskrytější možné úspory.

ENERGIE

Cíl: Snižit spotřebu energie na minimum

Akce: Vybavit jeviště úspornými světly a zvukem

- Popis aktivit:**
- Zaměřte se na sektory s největší spotřebou energie. Tou jsou na festivalech právě stage, tedy pódia s hudební či jinou produkci.
 - Oslovte svého dodavatele světel a zvuku s požadavkem na instalaci úsporného aparátu (LED používají např. i britští Radiohead). V současnosti dostupná LED a LBC světla mohou mít až několikanásobně nižší spotřebu oproti světlům s výbojkou při zachování kvality produkce.
 - Použijte směrovaný zvukový aparát, který vám umožní snížit hlasitost (a tím i spotřebu energie) a zvýšit komfort návštěvníků i místních.
 - Pokud neuspějete u svého současného dodavatele, oslovte jiné, zkuste se informovat u kolegů promotérů nebo v některé z ekologických neziskových organizací provozujících eko-poradnu.
- Zdroje:** dodavatel úsporného osvětlení a zvuku.
- Očekávané výsledky:**
- Kvalitní zvuk i světla při významné úspoře energie. Lepší zvukové pokrytí hlediště, omezení vzájemného rušení produkce použitím usměrněného zvuku.
- Další tipy:**
- kontaktujte výrobce úsporné aparatury s nabídkou propagace jeho firmy a výrobků na festivalu a získejte tak lukrativního sponzoru;
 - vyberte energetického manažera zodpovědného za naplnění úsporných opatření.

ENERGIE

Cíl:

Hradit energetickou spotřebu 100 % z obnovitelných zdrojů

Akce:

Navázat partnerství s dodavateli OZE

Popis aktivit:

- Je váš festival napojen na elektrickou síť? Žádejte energii z obnovitelných zdrojů. Pro posílení vaší pozice spojte síly s dalšími festivaly a vytvořte společný tlak na vlády, vládní úřady i energetické firmy. Přidejte se k již existujícím iniciativám a podpořte je.
- Nejste-li spokojeni s charakterem dodávané energie (např. tzv. Zelená energie skupiny ČEZ pochází také ze spoluspálování biomasy a uhlí v elektrárnách s 30 % účinnosti. Hovořit tu o ekologické energii z obnovitelných zdrojů je tedy nemístným eupemismem) nebo v případě, že nejste připojeni na síť, oslovtě přímo dodavatele technologií na využití OZE a požádejte je, aby zajistili vašemu festivalu co možná nejvíce energie.
- Nabídněte jim výměnu za výhodné podmínky viditelná místa pro jejich reklamu přímo u instalací či u hlavních pódiov.
- Vytvořte ve spolupráci s odborníky na OZE ideální model energetického mixu pro váš festival s ohledem na dostupné zdroje. Zpracujte dlouhodobou strategii přechodu na 100 % obnovitelných energií.

Zdroje:

Dodavatel obnovitelných energií a/či technologií pro využití OZE; čas a energie pro vyjednání partnerství s dalšími festivaly a občanskými iniciativami; prostor pro reklamu energetických partnerů; odborník na OZE.

Očekávané výsledky:

- Festival je poháněn obnovitelnou energií ze sítě nebo přímo z instalací v areálu. Snižuje se podíl fosilní a jaderné energie a zvyšuje se podíl energie obnovitelné (s tím se snižují emise skleníkových plynů a podíl festivalu na negativních ekologických, společenských a ekonomických dopadech těžby a využití fosilních a jaderných zdrojů). Zvyšuje se kredit festivalu jako průkopníka alternativních řešení.
- Alliance festivalů a občanských iniciativ dokáže svým apelem tlačit na vlády a příslušné úřady k dalšímu uvolnění trhu s energií a přijetí opatření pro další rozvoj obnovitelných zdrojů.

Další tipy:

- napojte na OZE (fotovoltaické panely, malé větrné elektrárny atp.) dílčí stánky či menší jeviště. Zříďte službu pro návštěvníky (např. dobíjení mobilů) poháněnou OZE;
- umožněte návštěvníkům, aby generovali energii pomocí ručních pump, šlapadel a dalších podobných zařízení;
- přizvěte občanské iniciativy prosazující udržitelné využití OZE na festival a umožněte jim přímé oslovení návštěvníků (petice apod.);
- kompenzujte emise skleníkových plynů a další negativní dopady festivalu podporou projektů zlepšujících ekologickou bilanci (offsetting) i přímými akcemi na festivalu a v jeho okolí.

ENERGIE

Cíl:	Hradit energetickou spotřebu 100 % z obnovitelných zdrojů
Akce:	Motivovat dodavatele generátorů k využití rostlinného oleje
Popis aktivit:	<ul style="list-style-type: none">Je-li váš festival poháněn dieselagregáty, oslovtě svého dodavatele a požádejte jej, aby začal využívat rostlinný olej. Sjednejte společnou schůzku s dodavatelem přestaveb dieselových motorů a rostlinného oleje jako paliva. Společně vytipujte agregáty vhodné k přestavbě.Spojte se s dalšími zelenějšími festivaly a vytvořte tak silnější poptávku, na kterou bude dodavatel ochotněj reagovat.Instalujte pilotní agregát do méně vytížených oblastí a ověřte si jeho spolehlivost.Přejděte plošně na agregáty na rostlinný olej.
Zdroje:	dodavatel přestaveb či generátorů na rostlinný olej; dodavatel dieselagregátů přístupný alternativám; dodavatel rostlinného oleje jako paliva; čas a energie pro schůzku;
Další tipy:	<ul style="list-style-type: none">doplňte agregát o využití odpadního tepla (kogeneraci) a zvyšte tak jeho účinnost až na 90 %;rozmístěte agregáty vhodně po areálu a kombinujte je s dalšími OZE tak, aby bylo zajištěno jejich maximální vytížení a zároveň možnost je vypnout po skončení produkce;zkontaktujte místní zemědělce a nechte si od nich vypěstovat potřebnou plochu olejin a vylisovat olej (místo monokulturně pěstované řepky zvolte třeba lničku, tradiční olejnatou rostlinu s menšími nároky na ošetřování);zajistěte recyklaci fritovacího oleje ze stánků s občerstvením a jeho použití jako paliva;přestavte na rostlinný olej i dieselová vozidla vašeho týmu, benzínová auta je možné přestavět na pohon etanolem.

DOPRAVA

Cíl:	Využívat šetrné způsoby dopravy
Akce:	Nabídnout slevu při použití veřejné dopravy
Popis aktivit:	<ul style="list-style-type: none">Existuje několik způsobů, jak podpořit cestování veřejnou dopravou na festival. Nezbytnou podmírkou je ale dobrá dostupnost festivalu. V případě, že pravidelné linky nezajíždí do blízkosti areálu, zkuste se domluvit s dopravcem na jejich prodloužení či odklonu.Domluvte se s ekologickým dopravcem (vlak, autobus) a zahrňte jízdné nebo slevu z jízdného do ceny vstupenek na festival.Na místě pak naopak nabídněte slevu na lístek při předložení jízdenky hromadné dopravy (odstupňovaný tarif podle způsobu dopravy).Jinou možností je nabídnout slevu na nákup promo materiálů – triček, mikin, CD apod.Na webové stránky umístěte jasný popis možnosti využití veřejné dopravy a doplňte jej větou "Zvažte použití hromadné dopravy" s odkazem na jízdní rády.
Zdroje:	dohoda s dopravci; informační texty;
Odčekávané výsledky:	<ul style="list-style-type: none">Návštěvníci využívají v hojném mří veřejné dopravy. Při lákavé slevě na promo produkty lze očekávat jejich zvýšený odbytek.
Další tipy:	<ul style="list-style-type: none">pokud se nedohodnete s místním dopravcem, zajistěte hromadný svoz návštěvníků na místo sami. Domluvit se můžete s poskytovateli ekologických dopravních prostředků (autobusy na plyn, elektromobily, koňské povozy...);znevýhodněte cestování automobilem vysokým parkovným.

DOPRAVA

Cíl: Využívat šetrné způsoby dopravy

Akce: Používat vozidla na alternativní pohon

- Kontaktujte dodavatele vozidel na alternativní pohon (auta na olej, etanol, elektromobily, skútry, elektrokola, hybridní auta, auta na vodík, stalčený vzduch) a dohodněte jejich zapojení za výhodných podmínek (výměnou za aktivní propagaci na festivalu, webových stránkách apod.).
- Zajistěte úschovnu a půjčovnu kol.
- Členové organizačního týmu stejně jako umělci, nechť se dopravují ekologickým způsobem (na kole, s využitím vozidel na alternativní pohon...).

Zdroje: dodavatelé vozidel na alternativní pohon, brigádnici/dobrovolníci pro zajištění úschovny a půjčovny kol; kola.

Očekávané výsledky:

- Využití vozidel na alternativní pohon a kol celkově zlepšuje bilanci CO₂, snižuje emise skleníkových plynů a zlepšuje ekologickou bilanci.
- Zvýšený zájem návštěvníků o vozidla na alternativní pohon. Více návštěvníků se dopravuje na festival na kole. Návštěvníci pro pojezdy do blízkého okolí (nákup apod.) využívají jízdních kol.

Další tipy:

- zorganizujte společnou cyklojízdu – svojte cyklisty ke společné jízdě na festival. Vyjíždět můžete z větších měst v okolí i ze vzdálenějších míst;
- podobně zpropagujte i chůzi a vyražte na společný pochod.

DOPRAVA

Cíl: Snížit objem dopravy na minimum

Akce: Zlepšit ekologickou bilanci dopravy umělců

- Doprava umělců může být především v případě velkých hvězd ekonomicky i ekologicky nákladná záležitost. Pokud zvete umělce, kteří jsou pro velkou vzdálenost nuteni cestovat letadlem, snažte se zajistit jim v regionu více vystoupení, aby se let alespoň částečně kompenzoval (nebo naopak - vybírejte pro váš festival umělce, kteří v regionu plánují vystoupení). Umělce z menších vzdáleností požádejte, aby zvolili dopravu po zemi, nejlépe vlakem.
- Na festivalu svážejte umělce do hotelů, restaurací a na festival ekologicky poháněnými vozidly, pokud možno vytíženými. Takový autobus plný umělců z různých koutů České republiky, Evropy i světa může být jedinečným místem inspirace a tvůrčího nadání.
- Informujte je o přijatých opatřeních a doporučeních v dostatečném předstihu tak, abyste mohli doložit případné speciální požadavky a vyhnuli se nespokojenosti a konfliktům.

Zdroje: informační materiál pro umělce; ekologicky poháněné vozidlo/vozidla pro svoz umělců;

Očekávané výsledky:

- Snížení objemu letecké dopravy a dopravy celkově, tzn. snížení emisí skleníkových plynů a zmenšení ekologické stopy. Umělci jsou zapojeni do ekologicky odpovědných aktivit a podílí se na úspěchu vašeho snažení.

- Další tipy:**
- informujte umělce i o dalších udržitelných opatřeních a požádejte je, aby vaše snahy podpořili z pódia i během celého turné;
 - kompenzujte emise skleníkových plynů a ekologickou stopu podporou udržitelných projektů;
 - věnujte umělcům, kteří vyšli vašim požadavkům vstříc speciální cenu festivalu a veřejně jim poděkujte;
 - zpropagujte cestu umělců pozemní veřejnou dopravou jako akt péče o planetu;
 - přizvěte místní umělce.

DOPRAVA

Cíl:	Snižit objem dopravy na minimum
Akce:	Podpořit využití spolužízdy
Popis aktivit:	Jedna z aktivit, která nestojí mnoho času ani úsilí. Dá se rozdělit na dvě etapy: <ul style="list-style-type: none"> 1. před festivalem - navažte spolupráci s poskytovatelem on-line spolužízdy a vzájemně odkažte na své webové stránky. Upozorněte na možnost využít spolužízdu na vašich webových stránkách, mj. v informacích o dopravním spojení. Zříťte sekci ve fóru stránek, kde mohou návštěvníci zadávat své nabídky a poptávky přímo. 2. na festivalu – zříťte nástěnku (na větším festivalu jich může být více) s nabídkou a poptávkou odjezdů, kde mohou návštěvníci psát místo, počet osob a kontakt. Upozorňujte na možnost spolužízdy z pódia i viditelnými nápisami v blízkosti nástěnek.
Zdroje:	webový prostor; partnerství s provozovateli on-line spolužízdy; nástěnka; fixy;
Očekávané výsledky:	Spolužízda přináší hned několik efektů: zvyšuje vytíženost osobních aut a snižuje tak ekologickou stopu dopravy návštěvníků (ta patří k nejvýznamnějším z celého festivalu). Navíc pomáhá jak návštěvníkům, tak řidičům ušetřit (je cenově výhodnější než veřejná doprava a při plném vytížení vozidla může být i úspornější). V neposlední řadě přispívá k navazování nových známostí, potažmo i přátelství, je způsobem vzájemné podpory a sdílení nákladů, který podporuje solidaritu ve společnosti, přispívá tak vytváření přátelského prostředí na festivalu i v celé společnosti.
Další tipy:	<ul style="list-style-type: none"> v případě, že je váš festival špatně dostupný, zvažte jeho přesunutí na jiné místo; zvěťte místní kapely, umělce, cateringové a jiné společnosti i neziskové organizace; využívejte služeb místních dodavatelů a omezte tak dopravní vzdálenost.

STRAVOVÁNÍ

Cíl:	Nabízet místní, bio a fair-trade potraviny
Akce:	Motivovat stánkaře k použití místních, BIO a fair-trade produktů
Popis aktivit:	<ul style="list-style-type: none"> Místní, sezónní, BIO a fair-trade potraviny jsou tou nejlepší volbou z hlediska udržitelného rozvoje i kvality. Nákup od pěstitelů a přímých dovozců může být ekonomicky příznivý, zvláště, domluvili se více stánkařů na společné objednávce. Informujte se na místní zemědělce, biofarmáře a dodavatele fair-trade. Připravte seznam s kontakty a přehledem nabízeného zboží na regionální dodavatele této potravin a dejte ho k dispozici osloveným stánkařům. Nabídnete stánkařům, kteří do nabídky zařadí místní, bio a fair-trade produkty, slevu na nájemném (dokladem je účtenka nebo faktura). V případě, že neuspějete, přizvěťte firmy, které tyto produkty již v nabídce mají. Objednejte si stravu pro organizátory, brigádníky, dobrovolníky a umělce výslovně z této surovin. Zpropagujte místní, bio a fair-trade potraviny a jejich dodavatele na webových stránkách i přímo na festivalu. A nechte si chutnat!
Zdroje:	kontakty na dodavatele místních, bio a fair-trade produktů; motivaciční dopis pro stánkaře;
Očekávané výsledky:	<ul style="list-style-type: none"> Sezónní, bio a fair-trade produkty se zhusta vyznačují výjimečnou kvalitou, vysokou nutriční hodnotou a skvělou chutí. Všichni, kteří se dostanou na talíř či do šálku si určitě pochutnají a budou o to spokojenější, výkonější, veseléjší... Cateringové firmy navážou vztahy, které mohou být dlouhodobé, použití této surovin se může stát standartem, ne výjimkou. Ekologicky citliví návštěvníci budou nabídku kvitovat s povděkem a budou o to raději využívat služeb festivalových občerstven. To znamená vyšší výdělky a větší spokojenosť i u stánkařů.
Další tipy:	<ul style="list-style-type: none"> zorganizujte ochutnávkovou soutěž BIO a nebio potravin (např. sýry, zeleniny, ovoce...) a zpropagujte tak ekologické zemědělství; přizvěťte neziskovou organizaci, která se věnuje tématům ekzemědělství a spravedlivého obchodu a připravte informativní výstavu a další aktivity zvyšující povědomí návštěvníků a pozitivních přínosech této aktivit.

STRAVOVÁNÍ

Cíl: Nabízet místní, bio a fair-trade potraviny

Akce: Pozvat místní BIO-zemědělce, aby nabídli své zboží k přímému prodeji

Popis aktivit:

- Vytipujte ze seznamu místních zemědělců a bio-zemědělců ty s vhodným sortimentem, který by mohl oživit nabídku letních festivalů, např. čerstvým ovocem, zeleninou nebo pečivem. Oslovte tyto zemědělce a přizvěte je za výhodných podmínek k prodeji zboží přímo na festivalu.
- Na webových stránkách i v areálu zpropagujte tuto aktivitu.
- Přizvěte také sdružení, které se věnují propagaci fair-trade produktů – potravin i řemeslných výrobků – aby je nabídla návštěvníkům festivalu.
- Spojte síly s ekologickou neziskovou organizací nebo svazem eko-zemědělců a doplňte nabídku bio a místních potravin o distribuci informačních materiálů o šetrném nakupování a ekologickém zemědělství. To samé učiňte v případě zboží ze spravedlivého obchodu.
- Vyberte vhodné místo, které zaručí možnost komunikace (u vchodu, ve stanovém městečku, v zeleném městečku s jinými eko-aktivitami apod.).

Zdroje:

seznam místních ekologických zemědělců; kontakt na asociaci pro fair-trade; zvací dopis; stánky pro prodávající zemědělce, asociace; informační materiály.

Značka BIO a FAIR-TRADE

Očekávané výsledky:

- Rozšířením nabídky zboží na festivalu zvýšíte jeho atraktivitu, přinesete něco jedinečného z regionu návštěvníkům přímo pod nos. Zvýší se zájem lidí o produkty ekologického zemědělství a spravedlivého obchodu a jejich vnímavost k tomuto tématu v každodenním životě. Především místní lidé ocení nové vazby na zemědělce, od kterých mohou odebírat produkty dlouhodobě za výhodné ceny.

Další tipy:

- zorganizujte exkurzi na nejbližší eko-farmy, příp. nabídněte návštěvníkům možnost vypomoci na poli či zahradě (využijte pro přepravu ekologického způsobu dopravy);
- instalujte k info stanům mapu regionu a vyznačte na ní zemědělce a kontakty na ně;
- zařadte místní, bio a fair-trade produkty jako ceny do soutěží.

STRAVOVÁNÍ

Cíl: Nabízet pestrou a zdravou stravu

Akce: Plánovat skladbu stánků s jídlem s ohledem na menšiny (vegany, vegetariány apod.)

Popis aktivit:

- Vegetariánství, veganství či frutariánství jsou stále rozšířenější mezi lidmi všech věkových kategorií. Chov zvířat pro maso a mléčné výrobky v konvenčním zemědělství je eticky těžko přijatelné a patří k aktivitám s nejhorším dopadem na životní prostředí i obyvatele třetích zemí (zábor zemědělské půdy pro produkci krmiv namísto potravin, emise skleníkového plynu metanu, spotřeba a kontaminace pitné vody...).
- Poskytněte menšinám, které se zrekli živočišných produktů, kvalitní stravu. Přizvěte veganské a vegetariánské jídelny a prodejce čerstvého ovoce a zeleniny.

- Motivujte prodejce občerstvení k zařazení bezlepkových pokrmů a k označení pravděpodobných alergenů v jídlech.
- Informujte o skladbě stánků s občerstvením na internetových stránkách a motivujte tak návštěvníky s odlišnými stravovacími návyky k výběru právě vašeho festivalu.

Zdroje:

kontakty na vegetariánské a veganské jídelny a prodejce občerstvení, místní zemědělce a dodavatele sezónního ovoce a zeleniny.

Očekávané výsledky:

- Široká škála návštěvníků s odlišnými stravovacími návyky získá možnost se kvalitně občerstvit. Jedlíci masa dostanou příležitost ochutnat vegetariánské a veganské pokrmy a zpestřit svůj jídelníček. Ekologická bilance vašeho festivalu se s každým vegetariánským pokrmem prodaným namísto masného pokrmu vylepšuje.

Další tipy:

- přizvěte organizaci bojující za práva zvířat s výstavou a informacemi o týrání hospodářských zvířat a negativních dopadech jejich konvenčního chovu;
- přizvěte stánky nabízející masné pokrmy z ekologického zemědělství;
- u vege-stánků instalujte nádoby na bio-odpad (maso do nich nepatří). To Jen v případě, že máte zajištěno ekologické zkompостování získané hmoty.

STRAVOVÁNÍ

Cíl: Nabízet pestrou a zdravou stravu

Akce: Přizvěte odborníky na výživu

- Představení kulinářského umění patří k oblíbeným atrakcím na všech typech akcí. Přizvěte odborníka na zdravou výživu s programem zdravého vaření.
- Nechte návštěvníky obdivovat pestrou skladbu jídelníčku, objevovat zapomenuté potraviny a ochutnávat neznámé chutové variace.
- K dispozici může být i individuální výživové poradenství a stánek s literaturou.
- Informujte o zdravé stravě i na svých webových stránkách pomocí odkazů a stream videí.

Zdroje: odborník/ci na zdravou výživu vybavení potřebným kuchařským zázemím; stánek pro literaturu a poskytování odborného poradenství.

Očekávané výsledky: Lidé se zajímají o to, co jedí. Pečlivěji vybírají nakupované potraviny, omezují spotřebu nezdravých a zvyšují poptávku po zdravých potravinách. Z dlouhodobého hlediska tím pomáhají rozhýbat trh s tímto typem potravin. Snižuje se také nemocnost způsobená nezdravou stravou (Česká republika patří k zemím s nejvyšším výskytem rakoviny tlustého střeva způsobené nezdravým stravováním).

- Další tipy:
- zaměřte se tímto způsobem i na další civilizační zlozvyky: kouření, pití alkoholu a braní drog...;
 - připravte krátké školení i pro stánky s občerstvením (může být online pomocí připravených textů a odkazů před festivalem).

PROPAGACE

Cíl: Používat ekologicky šetrné propagační materiály

Akce: Tisknout na recyklovaný papír rostlinnými barvami

- Obraťte se na svého dodavatele tiskovin s požadavkem tisku na recyklovaný papír barvami na bázi rostlinných olejů. Zkuste dopředu nebo spolu s ním vybrat typ papíru, na který byste chtěli tisknout, a dodavatele rostlinných barev pro profesionální tiskárny. Není-li vaše tiskárna schopna poptávce vyhovět, poohlédněte se jinde.
- Uveděte informaci o dodavateli papíru, služeb a tisku na svých webových stránkách.
- Na tištěném materiálu uvádějte větičku "tištěno rostlinnými barvami na recyklovaném papíře".

Zdroje: seznam typů recyklovaného papíru a barev na bázi rostlinných olejů.

Očekávané výsledky: Recyklovaný papír může kvalitou dosahovat kvality papíru z primárních zdrojů, při jeho výrobě se ale šetří lesy, voda, energie i chemické látky. Podobně u přírodních barev se snižuje použití minerálních ropných olejů, likvidace obalů a čištění po tisku je šetrnější k životnímu prostředí.

Další tipy:

- poohlédněte se po papíru či tiskárně certifikované Forestry Stewardship Council (FSC);
- zajímejte se také o likvidaci obalů a odpadů z tiskárny;
- volte ekologický způsob dovozu a distribuce tiskovin;
- šetřete i v dalších oblastech tisku: omezte barevné pozadí, využijte raději barevné písmo; tiskněte oboustranně; optimalizujte rozvržení dokumentu na stránku, u elektronických dokumentů připravte optimalizovanou verzi pro tisk;
- vyhněte se nadprodukci tiskovin;
- zbylé tiskoviny použijte k jiným účelům nebo recyklujte.

PROPAGACE

Cíl: Používat ekologicky šetrné propagační materiály

Akce: **Vyrobít textilní bannery**

Popis aktivit: Bannery jsou propagační předměty velkého formátu s delší dobou trvanlivosti. Dobře provedený banner se dá používat i několik let.

- Namísto plastových bannerů si nechte vyrobit bannery látkové. Nechte si je potisknout ekologickými barvami. Jako podklad použijte nejlépe textilie z domácích surovin, nejdostupnější je len, příp. konopí nebo dovozovou biobavlnu (klasická bavlna je naopak rostlinným zdrojem s nejhorší ekologickou bilancí).
- Namísto plastových pásků používejte pro uchycení bannerů tam, kde to jde, přírodní provazy.

Zdroje: textil, nejlépe české výroby; tiskárna využívající ekologické barvy; přírodní provazy.

Očekávané výsledky: Estetické bannery s výrazně nižší ekologickou stopou jsou viditelným znamením, že váš festival se vydal ekologickou cestou. Lidé vnímají vaše eko-snahy na první pohled.

- Další tipy:**
- využijte textilie z domácích surovin, biobavlny či konopí i pro výrobu dalších promo-materiálů;
 - vyrábějte jen užitečné předměty: tašky, šátky, čelenky, kapesní popelníky aj. výrobky na více použití;
 - volte vždy materiály šetrné k životnímu prostředí.

PROPAGACE

Cíl: Maximalizovat elektronickou komunikaci

Akce: **Inzerovat na spřátelených a oborových webech**

Popis aktivit:

- Využijte plně možnosti sítě Internet a investujte do elektronické reklamy. Zaměřte se na spřátelené a oborové weby, weby partnerských organizací, dodavatelů zboží a služeb.

Zdroje: grafik pro výrobu bannerů; webové stránky vaše a vytipované partnerské; oslobovací dopis.

Očekávané výsledky: Váš festival je vidět ve světě Internetu. Na banner potenciální návštěvníci narazí na spřátelených a oborových webech i webech partnerů a dodavatelů zboží a služeb. Vaši fandové vás mohou propagovat na svých webových stránkách a rozšiřovat tak viditelnost festivalu.

- Další tipy:**
- zaměřte se i na další formy "nemateriálové" reklamy: např. radiové spotty nebo krátká videa a umístěte je na často navštěvované weby (Youtube apod.);
 - obraťte se i na umělce a požádejte je o propagaci vašeho festivalu na jejich webových stránkách a bandzónách.

PROPAGACE

Cíl:

Maximalizovat elektronickou komunikaci

Akce:

Zřídit mailing-list, využít komunitní servery (facebook, twitter apod.)

- Vytvořte si seznam kontaktů, nabídněte návštěvníkům webových stránek registraci s možností zařazení na mailing-list. Posílejte jim pravidelné informace o průběhu příprav, slevách, ekologických a jiných opatřeních, hvězdách...
- Zříďte skupiny fanoušků na komunitních serverech (Facebook, Twitter) a zpropagujte je na svých webových stránkách.
- Povězte jednoho či více z členů vašeho týmu pravidelným aktualizováním informací na těchto webech.

Zdroje:

člověk a jeho čas na přípravu zpráv a správu komunitních webů.

Očekávané výsledky:

- Váš festival si získává skupinu fanoušků, věrných návštěvníků, kteří se dlouhodobě připravují na účast na festivalu. Mohou se z nich rekrutovat brigádníci a dobrovolníci. Šíří novinky z festivalu mezi své kamarády a známé. Mají přístup k informacím o připravovaných udržitelných opatřeních a jsou k nim proto citlivější.
- Komunitní servery pomáhají vytvářet společenství podobně zaměřených lidí a podporují i soudržnost návštěvníků přímo na festivalu.

Další tipy:

- sledujte pravidelně diskuze na vašich komunitních serverech i na fóru webových stránek a upravujte komunikaci podle potřeby;
- umístěte na své komunitní stránky odkazy na další spřátelené weby, partnery ad. Požádejte je o to samé;
- do pravidelného zpravodajství postupně zařazujte detailnější popis přijatých environmentálních opatření.

NAKUPOVÁNÍ

Cíl:

nakupovat ekologicky šetrné produkty

Akce:

Vybírat dodavatele zboží a služeb dle ekologických kritérií

Popis aktivit:

Nákupní politika festivalu patří k oblastem, kde je možné činit významné změny s poměrně nízkými nároky na zdroje.

- Dříve, než se pustíte do nakupování, informujte všechny členy týmu, kteří kdy mohou něco nakupovat či pronajímat, o záměru přejít na "zodpovědnou spotřebu".
- Zrekapitulujte si společně obvyklé potřeby a současný vztah festivalu k udržitelné spotřebě. Zodpovězte si otázky:
 - Které z námi využívaných služeb a produktů lze považovat za ekologicky šetrné?
 - Které z námi využívaných služeb a produktů mají výrazně negativní dopady na životní prostředí?
 - Jaké jsou překážky a příležitosti pro využití ekologických služeb a produktů?
 - Jak můžeme tyto překážky překonat a příležitosti využít?
- Nyní se věnujte analýze nabídky:
- Zaměřte se na místní a tradiční dodavatele. Věnujte pozornost výrobkům (mají ekoznačení?), výrobním procesům (mj. certifikace ISO 14001) i celkové organizaci firmy (třídění odpadu, používání místních produktů apod.).
- Připravte krátký dotazník s podobnými otázkami a zašlete jej vašim současným i uvažovaným obchodním partnerům.
- Informujte dodavatele o vašem záměru organizovat festival s ohledem na životní prostředí a místní komunitu. Podle přístupu dodavatelů, schopnosti zodpovědět vaše otázky a doložit svá tvrzení, vybírejte finální skladbu vašich partnerů.

Zdroje:

čas na zpracování analýzy současné poptávky a stavu jejího uspokojování; dotazník pro firmy; seznam místních a ekologicky orientovaných firem;

Očekávané výsledky:

- Jasným deklarováním vašeho záměru chovat se udržitelně zvýšte nároky na členy svého týmu i obchodní partnery. Každý z členů týmu přebírá část zodpovědnosti za zodpovědný výběr produktů a služeb. Eliminujete partnery, kteří udržitelnou filozofií nesdílí a naleznete ty, kteří jsou s ní v souladu. Váš festival učiní významný krok směrem k udržitelnosti a získá nové téma pro propagaci, komunikaci a sponzoring.

Další tipy:

- dohodněte se s místními dodavateli na dnech otevřených dveří během trvání festivalu (např. oblíbená exkurze do pivovaru nebo sodovkárny);
- pokud vybraná služba nebo zboží není v České republice v ekologické kvalitě dostupná, navažte kontakt se zahraničním dodavatelem a přizvěte jej k jednání s potenciálním dovozcem;
- využijte pro hledání vhodných dodavatelů webové stránky i vztahy s místními – nechte vaše fanoušky a známé, ať vám poradí.

NAKUPOVÁNÍ

Cíl:

nakupovat ekologicky šetrné produkty

Akce:**Kupovat místní, recyklované, recyklovatelné a ekologické produkty****Popis****aktivit:**

- Navažte na analýzu vašich potřeb a jejich uspokojování.

Věnujte pozornost používaným a nabízeným produktům:

- Jsou označeny jako ekologicky šetrné? Jsou vyrobeny z přírodních surovin? Jsou recyklovatelné? Biologicky odbouratelné? Jsou ekologicky zabaleny a dopravované? Neobsahuje nebezpečné chemikálie?
- Nastudujte si ekologické značení pro české i zahraniční výrobky. Nastudujte si seznam ekologicky šetrných výrobků prodávaných v ČR.
- Vytipujte výrobky, které vám svým charakterem vyhovují, oslovte jejich výrobce a distributory a nabídněte jim oboustranně výhodné partnerství (sleva za propagaci apod.). Zaměřte se na oblasti s největší spotřebou, nejhorším dopadem na životní prostředí a největší viditelností.

Značení ekologických výrobků užívané v ČR.

Zdroje:

analýza používaných produktů; znalost ekologického značení; seznamy ekologicky šetrných výrobků; kontakt na dodavatele;

Očekávané výsledky:

- Postupná obměna neekologických produktů za ekologicky šetrné. Inspirace návštěvníků, kteří přicházejí do styku s ne příliš obvyklými produkty vysoké kvality. Významné snížení ekologické stopy festivalu.

Další tipy:

- nezapomeňte na ekologickou likvidaci použitých výrobků (včetně elektrozařízení a baterií);
- nenechte se nachytat na pseudo-ekologické výrobky (bez oficiálního ekoznačení s neznámým původem);
- dejte prostor samovýrobě – pokud máte k dispozici materiál a šikovné lidi, udělejte si potřebné sami.

NAKUPOVÁNÍ

Cíl: snížit objem nakoupeného zboží na minimum

Akce: **Upřednostnit pronájem místo nákupu**

Popis aktivit: • U ekologických opatření vždy platí, že na prvním místě jsou úspory a hned za nimi je (eko)kvalita. U řady výrobků platí, že pronájem je ekonomicky i ekologicky výhodnější, než nákup.

Věnujte se podrobnější analýze charakteru odebíraných výrobků a služeb z hlediska jejich životního cyklu:

- Jakou by měl mít výrobek trvanlivost?
- Který z kupovaných výrobků je výhodnější pronajmout?
- Definujte oblasti, u kterých je pronájem zvláště při dlouhodobých smluvních vztazích výhodnější (po použití končí v koši, i když jeho trvanlivost je delší, nevyplatí se skladovat).
- Oslovte dodavatele (postupujte podle kritérií vzdálenosti a ekologické šetrnosti provozu).

Zdroje: bilance současných potřeb a jejich naplnění.

Očekávané výsledky: Získáváme lepší přehled o využívaném zboží a jeho charakteru. Pronájem místo nákupem šetříme peníze i přírodní zdroje. Šance na zlepšení ekologické i uživatelské kvality produktů. Zlepšení servisu (servis je součástí pronájmu bez ohledu na záruční dobu výrobku). Průběžně modernizované zboží namísto stárnuocích komodit.

Další tipy:

- nebojte se oslovit dodavatele exkluzivního zboží (např. půjčovna aut na hybridní pohon nebo elektrokol) a nabídněte mu exkluzivní partnerství (prezentace na festivalu, webech...);
- šetřete i na objemu - snižujte objemy odebíraných služeb a produktů (např. úsporami energie, výrobky na více použití...);
- vsázejte na dlouhodobá strategická partnerství s lidmi z regionu – ti vám mohou s mnohým pomocí za velmi nízkých nákladů.

NAKUPOVÁNÍ

Cíl: snížit objem nakoupeného zboží na minimum

Akce: **Trvanlivé zboží používat opakovaně**

Popis aktivit: • Postupujte podobně jako v předchozím případě pouze s ohledem na vícenásobně použitelné zboží.
• Hledejte zboží, které používáte každý rok a které se nevyplatí pronajímat.
• Zvažte, zda máte dostatečné skladovací a dopravní kapacity.
• Ptejte se, jakou kvalitu by zboží mělo mít, aby se dalo použít více let za sebou.
• Vytvořte seznam zboží s opakovaným použitím a jasně ho označte (stánky, kompostovací toalety, kelímky na více použití, bannery...).
• Sepište vnitřní pokyny správného zacházení s tímto materiélem.
• Zvažte, zda pro trvanlivé produkty máte i jiné uplatnění (na jiných festivalech, v domácnosti, komerční pronájem...).

Zdroje: přehled o používaných produktech a jejich charakteristikou; skladovací prostory; pokyny pro správnou péči o trvanlivé zboží.

Očekávané výsledky: Snížení objemu zboží na jedno použití. Zvýšená znalost komodit (každý rok ty samé) znamená zrychlení jejich instalace. Jasně formulovaná a dodržovaná správná péče o produkty prodlužuje jejich životnost, tzn. vyplatí se. Pronájem na další akce může přinášet příjem pro festival a promotéry.

Další tipy:

- zkuste se domluvit s kolegy promotéry a některé zboží nakoupit a provozovat společně (podobně jako se zemědělci dělí o stroje).

Shora uvedené akce nemohou sloužit jako finální plán. Ten je potřeba zpracovat pro každou z vámi zvolených aktivit či skupinu s ohledem na specifika vašeho festivalu a lidí, kteří jej zajišťují.

PODROBNÝ PLÁN BY MĚL OBSAHOVAT:

- ✓ **Oblast**
- ✓ **Popis aktivit**
- ✓ **Předběžný čas na přípravu**
- ✓ **Potřebné zdroje (lidi, materiál, peníze)**
- ✓ **Odpovědnou osobu**
- ✓ **Časový plán**
- ✓ **Indikátory měření a hodnocení**

ZKUŠENOSTI Z FESTIVALŮ

Mou zkušenosť, nejdříve jako návštěvníka, později jako jednoho ze stánkářů, doplnila díky projektu Za zelenější festivaly také zkušenosť "zevnitř", z organizace festivalu.

Jako návštěvník jsem asi nejvýrazněji vnímal problematiku zásobování pitnou vodou. Je velký rozdíl mezi situací před 13 lety, kdy na větších festivalech fakticky chyběla pitná voda – ta prodávaná balená po 0,5 nebo 1,5 litru stála více, než pivo – a současným přístupem, kdy je voda k dispozici většinu času a na většině festivalu zdarma přímo z cisteren (nevýhodou je časté plýtvání), anebo je distribuována organizátory za regulovanou cenu (nevýhodou jsou zbytečné obaly).

Níže najeznete několik pohledů do "kuchyně" festivalů, které se vydaly ekologickou cestou. Začínáme zkušenosťí od nás, poté se přesouváme k partnerům projektu do Maďarska a na Slovensko nakonec se detailně zaměříme na vzorové festivaly z Francie, Norska a Velké Británie.

Výběr festivalů by měl pokrýt širší spektrum – od malých vesnických "zábab" až po velké open air festivaly pro desítky tisíc lidí. Nechte se inspirovat...

VLASTNÍ ZKUŠENOST Z PROJEKTU

Pozdní zimní Pestrovečer

Místo a datum: Kulturní dům Mikulčice, 12. – 13. 3. 2010

Webová stránka: www.pestrovecer.wz.cz

Počet návštěvníků: 500

Background a motivace: Pozdní Zimní Pestrovečer je „malý, ale o to ambicióznější festival, který dokazuje, že i v malé dědině je možné uspořádat akci, která umí vybočit ze zaběhlých zvyklostí. Nebo to, že dobrá zábava se nevylučuje se smysluplnými a užitečnými aktivitami. A nakonec dokazuje také to, že i tady u nás je hodně lidí, co se snaží více žít a prožívat než jednoduše konzumovat...“

Pozdní Zimní Pestrovečer je jedinečný svou uvolněnou rodinou atmosférou a také tím, že do moravské dědiny dokáže dostat hudební skupiny vysoké kvality. Je atypický časem, místem i organizací. Jihomoravská obec Mikulčice leží ve vinařské oblasti mezi Hodonínem a Břeclaví. V předjaří se probouzí, vinaři otevírají sklípky, čistí je a připravují na sezónu. S tím probouzením v Mikulčicích pomáhají kluci a holky z Hnutí Brontosaurus Podluží a jejich Pestrovečer – multikulturní festival organizovaný takřka výhradně s pomocí dobrovolníků.

Hnutí Brontosaurus je jedním z nejstarších ekologicky orientovaných mládežnických sdružení, které se zaměřuje na přímou práci s dětmi i mládeží, na rozvoj jejich ekologického cítění i osobnosti. Díky tomu je místní festival prodchnutý ekologií, jeho organizátoři se snaží působit ekologicky uvnitř i navenek této nevšední akce.

Přijatá opatření: Letošní festival měl podtitul „Co stojí blahobyt a co stojí za ním“. Jeho hlavním tématem byla odpovědná spotřeba. Na programu byla přednáška a diskuze na téma spravedlivého obchodu, výstava „Svět v nákupním košiku“ a o právech zvířat, k dispozici byla eko-literatura, prezentovaly se regionální sdružení a nechyběl projekt „Za zelenější festivaly“ o. s. Konopa a partnerů.

Druhým tématem byl občanský aktivismus. Brnění Nesehnutí přijeli s besedou na téma občanský aktivismus zaměřenou na přímé akce. Prezentovali se také místní mladí výtvarníci a fotografové.

Snaha o co nejšetrnější provoz festivalu se projevila:

- Apelem na návštěvníky, aby se chovali ohleduplně a šetrně – v tištěném programu i informacemi podávanými z pódia;
- Použitím kompostovatelného nádobí, které bylo zpětně vybíráno a následně kompostováno;

- Požadavkem na vícenásobné použití nápojových kelímků v programu;
- Instalováním košů na tříděný odpad;
- Takřka 100 % využitím místních potravin i dalších produktů a služeb většinou šetrně balených.
- Nabídkou fair-trade kávy a čaje.
- Směrováním výtežku z festivalu na projekt Adopce na dálku, podporu Brontosauřích dětských oddílů Brdo, projektu Českého svazu ochránců přírody Místo pro přírodu a projektu Zelené Podluží zaměřeného na ozeleňování Mikulčic a regionu (tvorba přírodní zahrady v MŠ, ozelenění protihlukové stěny apod.).

Zkušenosti: Díky tomu, že hlavní organizátoři mají vytríbené ekologické povědomí, je Pestrovečer jedním z ukázkových ekologických festivalů malého formátu. Letos poprvé bylo použito kompostovatelné nádobí. Návštěvníci je využili s povděkem, tak jako jinde ani zde nebylo přes snahu organizátorů, třídění 100 %. V Kulturním domě je v provozu restaurace, které jakoby se provoz festivalu nedotýkal.

Doporučení:

- ⇒ Využít webově stránky pro komunikaci přijatých ekologických opatření.
- ⇒ Viditelněji komunikovat přijatá opatření na místě tak, aby se návštěvníci snadněji orientovali.
- ⇒ Propagovat a usnadnit použití spoluúzdy.
- ⇒ Zařadit do nabídky občerstvení vegetariánské a veganské pokrmy.
- ⇒ Navázat užší partnerství s restaurací a podnítit ji k přijetí některých ekologických opatření (fair-trade pochutiny apod.).
- ⇒ Dát více prostoru místní kultuře, archeologickým nálezům, vinařské tradici, gastronomii atp.

Pestrovečer je svátkem všech, kteří se snaží více žít a prožívat než jednoduše konzumovat.

Reggae Meeting 2010

Místo a datum: Louka pod hradem Žebrák a přilehlé okolí, Točník, 28. – 29. 5. 2010

Webové stránky: www.reggaemeeting.net

Počet návštěvníků: 3500

Background a motivace: Reggae Meeting vznikl před deseti lety jako setkání milovníků reggae hudby, které tradičně uvozuje letní festivalovou sezónu. Od počátku byl meeting organizován na dobrovolnické bázi, včetně dobrovolného vstupného. Programově se zaměřoval hlavně na domácí kapely a interprety, velký prostor je věnován začínajícím talentům.

Během deseti let se skupina jeho organizátorů profesionalizovala a s nimi i festival jako takový. Přesto si drží svůj specifický, takřka rodinný charakter. Jako jeden z mála festivalů funguje takřka bez ochranky, pro návštěvníky neplatí omezení vnášení nezádoucích obalů do areálu (sklo apod.). Atmosféra respektu a porozumění a pozitivní vibrace, to je hlavní odkaz Reggae Meetingu.

Reggae je hudba prodchnutá filosofií hnuti Rastafariánů, kteří se ve svých textech zastavují lidských práv i práv přírody a jedinečnosti naší planety. I proto se organizátoři Reggae Meetingu přirozeně kloní k ekologii a hledají cesty, jak co nejméně zasahovat místní rozmanitou přírodu. Samozřejmostí festivalu je nabídka vegetariánského a veganského občerstvení. Reggae Meeting byl vybrán jako pilotní festival projektu „Za zelenější festivaly“.

Přijatá opatření:

- Hlavní oblastí zájmu se staly odpady.

Festival měl objednané služby firmy Bioplaneta, která dodala kompostovatelné bionádobí včetně nápojových kelímků a zajistila jejich zpětný výkup a odvoz do kompostárny. Zaměstnanci Bioplanety s pomocí organizátorů dopředu informují stánkaře o výlučném použití kompostovatelného nádobí ve stáncích s občerstvením a o cenách jednotlivých druhů nádobí. Stánkaři si dopředu objednávají nebo na místě nakoupí potřebné nádobí. Do ceny pokrmu kromě samotné ceny nádobí zahrnujou také zálohu, v našem případě 2,-Kč. U každého stánku s občerstvením Bioplaneta rozmištěla plakát s informací o zálohách na obaly a jejich zpětném výkupu.

V areálu bylo jedno výkupní místo, kde se nádobí, kelímky, talíře a misky (příbory zálohovány nebyly) vykupovaly za 2,-Kč/kus.

Na přípravné schůzce organizátorů RM s koordinátorem projektu Za zelenější festivaly Michalem Rumanem byl stanoven hlavní cíl: umožnit další třídění odpadu

- stánkařům
- návštěvníkům
- týmu a umělcům

Uskutečněním záměru byl pověřen Michal Ruman s podporou koordinátorky dobrovolníků – uklízečů.

Dalšími oblastmi, na kterou se organizátoři zaměřili, pak byla podpora využití spoluúzdy a zvýšení zájmu návštěvníků o udržitelná řešení.

TŘÍDĚNÍ ODPADU: V areálu a ve stanových městečkách bylo rozmístěno celkem 35 stojanů na sběr odpadu. Na čtyřech místech z osmi, především u stánků s občerstvením, byly umístěny barevné pytle pro jeho třídění: žluté pro plasty, zelené pro sklo, červené pro plech, tetrapak a papír, černé pro směs. Místa a koše byly viditelně označeny a nadepsány. Informace o třídění odpadu a výkupu nádobí i o dalších eko-ovpatřeních byly s žádostí o jejich respektování umístěny v předstihu na webové stránky festivalu, v areálu pak u vstupu a u hlavního pódia.

Pytle pro třídění odpadu podle svých požadavků obdržel také každý stánkař spolu s dopisem od koordinátora stánkařů vyzývajícím k odpovědnému chování. Ráno po páteční noci se uskutečnila organizační schůzka k úklidu areálu. Dobrovolníci (celkem 8) si rozdělili barevné pytle a odpad při sběru rovnou třídili. Po úklidu následovalo dotřídování odpadu z noci i sesbíraného ráno. Vedle stánku fy Bioplaneta byly pytle vysypávány na zem a do připravených bigbagů pod dohledem majitele Bioplanety pana Kessnera dotřídovány na celkem 8 druhů odpadu: bílý plast, barevný plast, bílé a barevné sklo, vratné lahve, bioplast, plechovky, tetrapaky. Dotřídování se zúčastnilo 5 dobrovolníků, vytřídili celkem 25 pytlů za cca 1 hodinu.

Každý dobrovolník získal od fy Bioplaneta odměnu 100,-Kč kompenzující nalezené bioplastové nádobí.

Druhý den jsme provedli výměnu pytlů a poničeného značení a vylepšili jsme informovanost (značení košů z obou stran). Po 21:00 byl vydán pokyn k výměně plných košů v celém areálu i ve stanových městečkách, která byla v zálepě provedena.

Následoval opět ranní sběr a dotřídění (4 lidé, 2 hodiny, 30 pytlů).

Velkou část vytříděného odpadu odvezla firma Bioplaneta, zbylé vytříděné pytle byly rozmístěny ke kontejnerům v obci (oproti původnímu plánu odvozu na sběrný dvůr).

PODPORA SPOLUJÍZDY: Informace o možnosti využít spolužízdu byla umístěna na webové stránky s odkazem na on-line poskytovatele i na fórum.

V areálu byla druhý festivalový den zřízena nástěnka a umístěna vedle infostanu u hlavního pódia. Na možnost využít spolužízdy byli lidé upozorněni přímým vstupem z pódia (rozhovor s Michalem Rumanem, apel na ekologické chování...).

ZÁJEM O UDRŽITELNÁ ŘEŠENÍ: Vedle informací na webových stránkách byly na festivalu, na koších, toaletách, stáncích a dalších volných plochách, vylepeny plakáty a komix ve formátu A2 připravené v rámci projektu „Za zelenější festivaly“. Na strategických místech jsme distribuovali letáky informující o projektu a možnostech změny návyků.

Zkušenosti a výsledky: První den by se dal označit jako záběhový. Návštěvníci přitomní instalaci koší na tříděný odpad toto přijímal s povděkem. Stejně pozitivně reagovala většina stánků i dobrovolníků uklízecí čety. Dobrovolníci, kteří se chopili dotřídování požadovali speciální kompenzaci za „uniklé“ biokelímky, které se jim také dostalo (kromě 100,-Kč od Bioplanety také v naturálích). Řada návštěvníků přijízděla na festival později večer, často pod vlivem alkoholu a jiných lehkých drog se sníženou rozlišovací schopností. Obsah toho správného odpadu v pytlích na tříděný odpad přesto dosahoval cca 50 %. Svou roli hrála i otevřenosť Reggae Meetingu, kdy návštěvníci mohou do areálu vnášet libovolné nápoje a obaly. První večer se plnily především koše na sklo, druhý den a večer jasně převládl plast.

Druhý festivalový den se projevil učící efekt. Zlepšeným výsledkům napomohlo i označení koší z více stran (z vnitřní strany od občerstvení) a apel na návštěvníky z pódia. Projevila se i zvýšená aktivita „sběračů“, kteří neváhali vysbírat bioplastové nádobí z odpadkových koší.

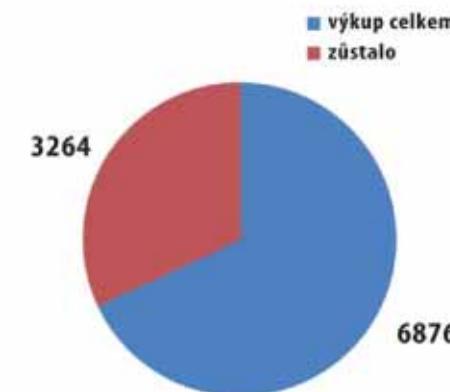
Důležitá byla včasná výměna plných koší v průběhu večera (opět pozitivně hodnocena ze strany návštěvníků), která zabránila znehodnocení cenných surovin a šíření nepořádku.

Prostor pro zlepšení skýtá i výkup bioplastového nádobí. Jeden výkupní stánek na celý areál znamená poměrně velkou docházkovou vzdálenost, pro línější povahy ne-překonatelnou. Informace o výkupu nádobí byly u některých stánků tištěny na formátu A4, který se snadno dostává pod rozlišovací schopnost návštěvníků, tzn., že řada z nich o výkupu vůbec nevěděla. Velká část nádobí se tak dostávala do koší s plastem (v lepším případě) nebo směsi a dalšími druhy odpadu.

Níže je tabulka úspěšnosti výběru bioplastů na 10. Reggae Meetingu.

Reggae meting 2010						
zboží	prodej	výkup 1.	výkup2.	výkup celkem	procenta	zůstalo
kelímek 0,5	10140	3525	3351	6876	67,81	3264
kelímek 0,3	1190	237	692	929	78,07	261
kelímek 0,2	500	11	8	19	3,8	481
misky	1050	179	183	362	34,48	688
talíře	100	2	35	37	37	63
kelímek na horké	550	72	259	331	60,18	219

Bilance úspěšnosti zpětného odběru kompostovatelného nádobí (zdroj: BIOPLANETA). Ukazuje se nižší úspěšnost výběru jídelních setů a malých kelímků. Celková bilance je hlavně díky vyšší úspěšnosti u pivních kelímků na pěkných 64 %.

Nad očekávání dobré výsledky přinesli stánkaři, jejich odpad nebylo až na výjimky vůbec nutné dotříditovat.

Trošku zmatku působily barevné kombinace košů na odpad, kdy se před rozmístěním pytlů na třídění objevily v některých nádobách černé koše na směs a modré koše rovněž na směs. Také použití červených pytlů na více druhů odpadu mohlo vyvolat zmatky. Dalším nedostatkem byla větší vzdálenost mezi různými druhy košů, línější povahy opět neodolaly a odhadovaly odpadky bez ohledu na jejich druh a barvu pytle.

Celkově lze pilotní snahu o třídění odpadů hodnotit velice pozitivně. Pozitivní byla odezva návštěvníků, stánkařů i organizátorů na evaluační schůzce. Ukázalo se, že s časem se zvyšuje podíl správného odpadu v koších na tříděný odpad, že dotřídování odpadu je možné a není časově ani lidsky extrémně náročné. Velice pozitivní efekt má výkup nádobí, kdy se omezuje odpad poházený na louce a tím i čas na jeho sběr.

Pozitivně byla přijímána i práce přímo v terénu – přistízení hřišníci, kteří vhodili např. bioplast do koše na papír byli požádáni, aby využili možnosti zpětného výkupu. Podobně pozitivním příkladem se dařilo působit i u cisterny s vodou, kde nejlépe fungovala přímá obsluha kohoutů.

Co se spolužídy týče, minimálně tři lidé využili této možnosti při cestě na festival (s využitím fóra na stránkách festivalu) a minimálně stejný počet pro cestu z festivalu. Z logistických důvodů se nástěnka umístila až v pozdním odpoledni, dřívější instalace a apel z pódia by využití této možnosti bezesporu ještě zvýšil.

Pozitivní odezvu měly i tištěné materiály „Za zelenější festivaly“, plakáty a komixy si lidé chodili žádat k infostanu.

Doporučení: Pro tříděný sběr odpadu dotáhnout barevné rozlišení košů a jejich umístění. Jako nejúčinnější se jeví shlukování košů vedle sebe tak, aby byl návštěvník přímo konfrontován s možností volby.

Je třeba připravit zřetelnou informaci o rozdílu mezi plastem a bioplastem a na koších na plast upozorňovat, že kelímky a nádobí do nich nepatří.

Navázat spolupráci s místní firmou pro svoz a recyklaci odpadu.

Do stánků s občerstvením umístit kýble na bioodpad (dodává a odebírá Bioplaneta).

Zvýšit počet výkupních míst, zlepšit informovanost návštěvníků (více a zřetelněji info na webu, při vstupu na festival, vjezdu na parkoviště, na stáncích s občerstvením...), příp. zřídit na bionádobí také speciální koše (o jejich vyprazdňování se pravděpodobně postarájí sběrači).

Zřídit „ekočetu“ z vyškolených dobrovolníků (školení v ekologii a také komunikaci), která bude pozitivním příkladem a upozorňováním na nesprávné chování „umravňovat“ návštěvníky.

Úklidová četa s pytlí v barvách reggae.

Reggae Meeting se odehrává v krásné krajině pod hradem Žebrák.

Dotřídování po páteční noci: odborný poradce pan Kessner (Bioplaneta), 5 dobrovolníků a 25 pytlů roztržiděných během hodiny na 8 druhů využitelného odpadu.

Vytržiděné pytle jsme umisťovali do ohrádek z plátků (na snímku rozebrány). Odpad je lepší, především v horkých dnech, třídit co nejdříve a nenechat jej „zavadnout“.

Při práci s odpadky se hodí lopata a rukavice.

Nekterá sdělení se nekomunikují snadno. Jako to, že do koše na plasty nepatří BIOplasty.

INÉ CESTY

Místo a datum: kino ÚSMEV, Košice (Slovensko), 21. – 22. 11. 2009

Webová stránka: www.festival-ine-cesty.net

Počet návštěvníků: 350

Background a motivace: Sosna o. z. je východoslovenské ekologické sdružení, které už dvacet let přispívá k ochraně přírody a udržitelnému rozvoji v košickém regionu. V současnosti dokončuje svůj přesun do nově zbudovaného ekocentra v Družstevné pri Hornáde nedaleko Košic. Na školním pozemku místní ZŠ v nízkenergetickém standartu s využitím slámy a hlíny vytvořili unikátní místo, ve kterém se prolíná tradice s moderními poznatkami. Ekocentrum je vybaveno prvními veřejně přístupnými kompostovacími toaletami, zelenou střechou, na pozemku vyrůstá přírodní zahrada podle permakulturních principů. Sosna tradičně pořádá slavnosti, festivaly a dílny, na které se jí daří zvát stále více zajímavých hostů a účastníků.

Iné cesty - festival o udržitelném cestování na východě Slovenska.

O festivalu: Festival Iné cesty je složen z živých prezentací z cest humanitárních pracovníků, cestovatelů, fotografů a vědců ze Slovenska a České republiky po rozvojových zemích. Mluvčí se zaměřili na různé aspekty udržitelného a odpovědného cestování a turismu – přírodní zdroje, chudobu, globální prostředí, dobrovolnictví a humanitární pomoc – mluvené slovo doprovodily fotografie a dokumentární filmy. Prezentace následovaly diskuze s posluchači.

Ke každé z prezentovaných cest byl připraven informační panel. Panely budou jako putovní výstava propagovat téma udržitelného cestování v dalších městech Slovenska.

Vedle živých vystupů byla ve spolupráci se slovenskou pobočkou organizace Člověk v tísni připravena také projekce filmů z festivalu Jeden svět.

Přijatá opatření: Propagace fair trade výrobků a kultury třetích zemí. Občerstvení na festivalu ladilo s jeho tématem. Připravována byla fair-trade káva, čaj a tradiční pokrmy z navštívených zemí.

Webové stránky <http://www.festival-ine-cesty.net>, kde lze nalézt všechny prezentační fotografie, principy udržitelného cestování...

Třídění odpadu na celém festivalu.

Použití omyvatelného nádobí.

Použití recyklovaného papíru.

Žáci ZŠ v Družstevnej pri Hornáde připravují bylinkový labyrint.

Při Slavnostech otevřených zahrad se v labyrintu proháněly vily.

ZKUŠENOSTI PARTNERŮ

Tři ukázky festivalů menšího formátu mohou sloužit jako inspirace podobně zaměřeným organizacím, ale i při přípravě dílčích aktivit na větších festivalech.

Saint George day

Místo a datum: louka ve měste Túrkeve (Maďarsko), 24. 4. 2010

Webové stránky: www.nimfea.hu

Počet návštěvníků: 450

Background a motivace: Nimfea je občanské sdružení z maďarského Túrkeve, které se věnuje především ochraně biologické rozmanitosti a dalším ekologickým tématům. Nimfea byla partnerem projektu "Engaging the public through sustainable festivals" organizovaným o. s. Konopa a podpořeným z International Visegrad Fund. 24. duben je v maďarském Túrkeve tradičním dnem, kdy místní pastevci vyháněli svůj dobytek na pastvu, přičemž jej počítali.

Den svatého Jiří, jak je tento svátek pojmenován je i názvem festivalu, který při té příležitosti Nimfea pořádá.

Každý přchozí si pod vedením zkušených lektorů mohl vyzkoušet tradiční řemesla.

Přijatá opatření: Svátek svatého Jiří je příležitostí k oslavě tradičního chovu zvířat a s tím spojeného životního stylu. Jednodenní festival začíná obcházením města se stády ovcí v doprovodu pastevců v tradičních oděvech na koních a koňských povozech s živou hudbou. Účastní se ho mnoho dětí s rodiči.

Na festivalu se na hliněném nádobí podávaly tradiční místní pokrmy převážně z ekologického zemědělství (mj. salám mangalitza nebo švestková "povidla").

Připraveny byly ukázky tradičních řemesel (keramika, kožářství, zpracování vlny atp.), které si účastníci mohli sami vyzkoušet.

Děti se mohly účastnit tradičních skupinových her jako je přetahování lanem.

Nechyběly ukázky folklórních tanců a her. Na pódiu se střídala živá hudba,ance a scény z života pastevců.

Byly propagovány ekologicky šetrné formy dopravy, od železnice po cyklistiku, a prezentován negativní dopad silniční přepravy. Návštěvníci se na stáncích ekologických sdružení mohly informovat i o řadě dalších témat, od zdravého stravování po šetrné formy turistiky.

Závěry: Malý, takřka rodinný festival s velmi nízkými náklady umožňuje využít jinde těžko myslitelná opatření jako je klasické nádobi. Je ideální příležitostí pro propojování tradic s aktuálními ekologickými tématy města, regionu i planety.

K slavnostem odjakživa patří živá muzika.

Den ekologického zemědělství

Místo a datum: Miskolc (Maďarsko), 5. 9. 2009

Webová stránka: www.greenaction.hu

Počet návštěvníků: 250

Zelená akce (Green Action) je maďarské ekologické sdružení z Miskolce. Den ekologického zemědělství (BIO market Day) byl organizován jako narozeninová oslava BIO trhu, které sružení Green Action začalo ve spolupráci s asociací severomaďarských eko-farmářů pořádat v srpnu 2005. Je tradičně otevřen v pátek ráno a ekologicky vnímaví zákazníci si na něm mohou nakoupit ekologické potraviny od místních eko-zemědělců (max. vzdálenost od Miskolce 80 km).

Den začal ranním cvičením Thai Chi místní Thai Chi gymnastické skupiny. Dále byly připraveny aktivity pro děti seznamující je s metodami ekologického zemědělství a významem biologické rozmanitosti. Připravili jsme také výstavu původních odrůd ovocných stromů a čerstvě nasbíraných hub z Bükk Mountin.

V caffe-baru byly podávány eko-certifikované nápoje – káva, čaj, džusy - a sušenky. Zatímco si lidé pochutnávali, rozinula se diskuze vedená odborníkem na zdravou stravu. Slavnost jsme zakončili společným obědem připraveným přítomnými eko-farmáři s pomocí dobrovolníků z bio ingrediencí. Oběd jako i nápoje se podávaly v papírovém nádobí, které bylo třízeno a následně zkombinováno.

Ochutnávky - jeden z nejpádnějších argumentů ekologického zemědělství na festivalu Biomarket Day.

ZE ZAHRANIČÍ

Reggae Sun Ska

Místo a datum: fotbalové hřiště Saint Sauver, Medoc (FR), 1 – 2. srpna 2008

Webová stránka: www.reggaesunskacom

Počet návštěvníků: 18 000

Background a motivace: Kultura a ekologická odpovědnost... na Reggae Sun Ska jdou tyto dvě věci již několik let ruku v ruce. Jde o jedno jediné: udělat z Reggae Sun Ska skutečný ekologicky odpovědný festival. Hlavním partnerem při naplnění tohoto cíle je sdružení Meduli Nature, které se tématu udržitelných festivalů dlouhodobě věnuje.

Přijatá opatření:

PROPAGACE: Tiskárna certifikovaná "Imprim'Vert" (zelený tisk); certifikovaný papír z udržitelně obhospodařovaných lesů (PEFC); « waterless » zpracování (bez organických rozpouštědel VOC); rostlinné inkousty; personál vyškolený v tématu eko-komunikace.

DOPRAVA: Podpora spolujízdy (partnerství z on-line poskytovatelem a nástěnka přímo na festivalu);

Organizace hromadné dopravy (kyvadlová doprava z nádraží v Pauillac, zlevněné lístky na autobus z Bordeaux); sociální tarif "doprava + vstup" nabízený ve spolupráci s www.voyagesenbus.com; sdílená přeprava zboží a upřednostnění lokálních partnerů a dodavatelů (omezení přepravních vzdáleností).

ODPOVĚDNÁ SPOTŘEBA: zálohované kelímky, kompostovatelné nádobí a nádobí na více použití; suché záchody, trička potištěná barvami bez ftalátů.

STRAVOVÁNÍ: místní a/nebo bio producenti, sezónní produkty, zboží spravedlivého obchodu; vegetariánská kuchyně; velkoobchodní balení (méně obalu).

ODPADOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ: partnerství s firmou SMICOTOM – místa pro třídění odpadu (30 sběrných míst, kontejnery na svážený odpad, na sklo a stůl na dotřídění), vše podle barevného rozlišení; tým pro informování a motivaci návštěvníků; distribuce pytlů na třídění odpadu a kapesních popelníků; informační panely.

Veškerý vytříděný odpad byl odvezen k dalšímu přepracování (sklo, recyklovatelné obaly a kompostovatelné nádobí).

"SENZIBILIZACE" A PREVENCE: koncept Eco Sun Ska s vlastním maskotem, který provází návštěvníky při jejich ekologicky odpovědném chování; informační stánek s distribucí "ekobalíčku (pytle a popelníky); stánky neziskových organizací věnujících se environmentálním tématům; kampaň ochrany zdraví (závislosti apod.), proškolení dobrovolníků a informování umělců; solidární camping (1 euro z ceny putuje na financování neziskových projektů); dokumentární film o Eco Sun Ska.

DOSTUPNOST PRO ZNEVÝHODNĚNÉ: Infrastruktura pro tělesně handicapované osoby (speciální parking, toalety); zlevněné vstupenky, pro děti do 12 let zdarma; transparentnost toku peněz z prodeje vstupenek.

Zkušenosti a výsledky: Po každém skončeném ročníku se Music'Action (pořadatelé) a Meduli Nature sejdou ke společnému bilancování. Společně do detailu procházejí jednotlivé aktivity a oblasti a snaží se najít možnosti pro další přiblížení festivalu k udržitelnosti.

Pro některé z aktivit je obtížné získat dostatečně průkazná data, tam, kde to jde, se ale vždy snaží výsledky vyčíslit.

PROPAGACE: 100% tištěných materiálů zpracovaných u „zeleného tiskaře“.

DOPRAVA: V roce 2008 to bylo poprvé, co Reggae Sun Ska organizovalo veřejnou dopravu pro návštěvníky. Možnosti použít hromadnou dopravu byly intenzivně komunikovány organizátory i pomocí regionálních zastupitelstev.

Nakonec kolem 200 lidí využilo autobusovou dopravu se zvýhodněným tarifem. Dalších asi 600 lidí kvadlovou autobusovou přepravu z nádraží v Pauillac. Celkem asi 800 návštěvníků (4,7 %) využilo hromadnou dopravu, což znamená o 200 až 250 automobilů méně (při 3 – 4 lidech v autě).

Počet osob, které využily spolujízdy nebyl zaznamenán. Z údajů na webových stránkách partnera (123envoiture.com) a na festivalové nástěnce se domníváme, že jich bylo na čtyřicet.

ŠETRNÁ SPOTŘEBA: Zálohované kelímky na více použití nahradily kompostovatelné kelímky používané na minulých ročnících (kompostovatelný kelímek má sice menší ekostopu, ale je jen na jedno použití). Do oběhu bylo firmou Ecocup dáno na 40 000 kelímků (7 500 z nich bylo potištěno festivalovým motivem). K dispozici byly myčky kelímků umožňující jejich opětovné použití. V minulých letech bylo použito více než 60 000 kelímků, to znamená úsporu 20 000 kelímků. Jediným negativním momentem je použití vody na mytí kelímků (cca 8 cl na kelímek). To ale v porovnání s kelímky na jedno použití vychází jako ekologicky výrazně šetrnější.

Další výhodou je skutečnost, že areál je při použití kelímků z tvrzeného plastu čistější a šetří se čas na úklid.

POUŽITÍ KOMPOSTOVATELNÉHO NÁDOBÍ: Nádobí na více použití zatím není dostupnou alternativou. I proto jsme zůstali při kompostovatelném nádobí. I když má nevýhody (nádobí vyrobené mimo Francii z přírodních surovin bez eko-značky), může se po použití přeměnit na humus a vrátit do koloběhu živin. Zaměřili jsme se tedy na zpětný odběr tohoto nádobí a jeho zkompostování v kompostárně v Naujac (Díky SMICOTOMu). Díky tomu jsme sesbírali 4 m³ / 50 kg kompostovatelného nádobí.

SUCHÉ TOALETY: Klasické splachovací toalety spotřebují extrémní množství vody: 5 – 12 litrů vody při každém spláchnutí, to je 30 až 50 litrů vody na den a osobu (zdravý člověk chodí v průměru 6 x za den na malou a jednou na velkou). Suché záchody nepotřebují vodu (za ní pracuje gravitace sama), úspory na festivalu jsou díky tomu enormní. Když počítáme, že každý účastník jde za den minimálně dvakrát na záchod, pak se při 20 000 osob, 2 dnech festivalu a průměrných sedmi litrech vody na spláchnutí dostáváme na 560 000 litrů (= 560 m³) vody.

Získaná organická hmota může být zhodnocena na kompostu. Letos se nám to ale nepodařilo. Objevilo se několik komplikací při péči o toalety. Potřebují totiž zodpovědný přístup od všech uživatelů.

STRAVOVÁNÍ: Tento rok jsme připravili změny ve stravování. Většina jídla nabízeného zaměstnancům a dobrovolníkům měla místní původ. 100 % ovocných džusů a limonád pocházel z ekologického zemědělství a spravedlivého obchodu.

ODPADOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ: Byl zpracován podrobný plán nakládání s odpady. Návštěvníci byli dlouhodobě připravováni a vyzýváni k respektování třídění odpadu.

Bylo distribuováno 3500 kapesních popelníků, 10 000 barevných pytlů na odpadky pro jeho třídění. V areálu bylo instalováno na třicet sběrných míst a vícero míst na uskladnění a dotřídění odpadu. Díky této infrastruktuře a snaze účastníků jsme získali následující data:

Podle objemu a hmotnosti:

- celkový objem odpadu: 183 m³ = 19,35 tun
- Směs : 120 m³ = 12,3 t
- Recyklovatelné obaly a tetrapaky: 40 m³ = 1 t
- Sklo: 19 m³ = 6 t
- Kompostovatelné nádobí: 4 m³ = 0,05 t
- Veškerý vytříděný odpad byl odvezen k recyklaci.

Tak třeba 19 m³ recyklovaného skla umožňuje výrobu 15 000 lahví vína.

Výsledky třídění odpadu byly lepší než v roce 2007 (36,5 % v roce 2008 oproti 23 % celkového objemu odpadu v roce 2007), ale horší než jsme předpokládali. Přes přijatá zlepšující opatření zůstala řada nesnází: chyby při třídění vedou k vyhazování celých pytlů s odpadem jako směsi, menší úspěšnost třídění v nočních hodinách... Přesto velkým úspěchem byla čistota areálu: mnohem méně odpadků na zemi. Návštěvníci jsou bezesporu mnohem vnímavější a čas na úklid se výrazně zkracuje.

Plány pro budoucnost: Přes veškerou snahu nelze prohlásit Reggae Sun Ska za skutečně udržitelný festival. Některá opatření jsou nákladná, ale i tak dosažitelná. Pro příští léta plánujeme:

- omezit spotřebu vody a elektřiny
- Zlepšit nabídku hromadné dopravy a využít pro dopravu profesionálů (umělců apod.) vozidla na alternativní pohon
- Výpočet emisí skleníkových plynů
- Kampaň na omezení tvorby odpadu ještě před začátkem festivalu
- Vylepšení všech již přijatých opatření

Ekologické vícenáklady:

⌚ 7 % rozpočtu

Zálohované kelímky z tvrzeného plastu přinesly úsporu 20 000 kelímků. Vybrané kelímky se mohou navíc použít i další rok.

Musicalarue

Místo a datum: ulice vesnice Luxey, Haute Lande (FR)

Webová stránka: www.musicalarue.com

Počet návštěvníků: 20 000

Background a motivace: Musicalarue, to je příběh jedné tradiční slavnosti, jedné party kamarádů, kteří se stali organizátory festivalu. Je to příběh Luxey, vesnice v Haute Lande o 650 obyvatelích, kteří od pradávna 15. srpna připravují slavnost. Musicalarue se od roku 1991 významně transformoval, z malé slavnosti na festival o 40 000 návštěvnících. Také pro svou polohu v malé vesnici uprostřed přírody se festival přirozeně začal zajímat o dopady na životní prostředí.

Přijatá opatření a zkušenosti:

ODPADOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ: Produkce odpadu patří mezi černé stránky festivalu. Ulice a kouty zasypané kelímky a jiným odpadem jsou příkladem dopadů, které je třeba zmírnit. Letos poprvé jsme začali s tříděním odpadu, pro tentokrát ve stanovém městečku a ve vesnici. S pomocí obecního úřadu bylo vícero míst vybaveno koši na třídění skla a recyklovatelných obalů.

Mimoto byly pytle na odpadky rozdávány účastníkům přijíždějícím do stanového kempu, což umožnila udržet místo čisté. Kemp tak zůstal celý víkend uklizený, narozdíl od ulic ve vesnici, které museli být uklízeny každé ráno s pomocí dobrovolníků a obecních zaměstnanců. Příchozí cesty byly naštěstí vybaveny velkým množstvím košů (po délce 50 m), což umožnilo udržet i tato místa čistá.

DOPRAVA: « LA FÊTE EN BUS », „slavnost autobusem“ – služba zřízená asociací Prévention Routière a organizátory zahrnovala kyvadlové svážení návštěvníků autobusy z Mont de Marsan do Luxey a zpět (3 € / 1 cesta) . Autobusy jely jednou až dvakrát za den, vždy ráno a večer.

Mimoto jsme iniciovali využití spolujízdy, především díky partnerství s www.123envoiture.com.

SUCHÉ TOALETY: Nejsložitější akce – na všechna místa (vesnice, kemp...) byly instalovány suché toalety. Ke spolupráci byla přizvána organizace Les Copeaux d'Abord (<http://lescopeaux.dabord.free.fr>), která byla zodpovědná za instalaci, péči a propagaci toalet. Toalety byly umístěny na dobře označená a viditelná místa. Návštěvníci byli od svého příjezdu informováni, jak toalety správně používat včetně ukázky zasypávání toalety pilinami s ohledem na správné dávkování. Odpovědný personál měl na sobě kostýmy a celou akci prováděl originální a zábavnou formou. Zároveň uklízel a vyprzdňoval pravidelně toalety. Díky tomu fungovaly toalety bez chyby celý víkend a i veřejnost je velmi ocenila.

Získaná hmota byla skladována za toaletami ve dvou 15 m³ velkých kontejnerech. Po skončení festivalu byla převezena na nedalekou zemědělskou školu ke zkompostování.

Prestation toilettes s'ches, Les Copeaux d'Abord : 8 000 €

Ekologické vícenáklady:

☛ nájem 2 kontejnerů a svoz do zemědělské školy: 400 €

Jit na záchod na festivalu Musicalarue bylo pravým potěšením. O skvělou atmosféru a správné použití kompostovacích toalet (bez vody, zasypává se pilinami) se po celou dobu staral odpovědný personál.

SHAMBALA FESTIVAL

Místo a datum: někde v Northamptonshire (VB), poslední víkend v srpnu

Webová stránka www.shambalafestival.org

Počet návštěvníků: Několik tisíc

Background a motivace: Shambala začala v roce 1999 se 150 lidmi na poli s jedním valníkem zakrytým plachtou místo pódia. Od studentského svazu jsme si půjčili soundsystem a užili si víkend skvělé muziky a zábavy. Bylo to tak fajn, že další rok přijelo víc lidí a další rok ještě víc...

Shambala je pro nás tvůrčí, nekomerční, etický, k rodinám přátelský festival, který si udržuje svou divokost. Snažíme se vytvářet původní směs kreativity, neočekávanosti, hřejivé, přátelské atmosféry a kvalitní zábavy. Usilujeme více o zapojení všech než o konzumenství a nabízíme hromadu věcí, do kterých se dá zapojit – kina, workshopy (tanec, esoterika, řemesla, aktivity pro děti, cirkus, debaty, sauna, kavárny, umělecké výtvory, davy a mnoho překvapení!).

Festival je plně nezávislý na reklamě a sponzorech! Nikdy jsme jej nepropagovaly, přesto narostl díky lidem, kteří o ní povídali. Jsme odpovědnou událostí: recyklujeme téměř všechn odpad, investujeme do kompostovacích toalet, používáme solar, vítr a biodiesel a pečlivě vybíráme obchodníky a dodavatele.

Shambala, to je naše posedlost. Věříme, že bychom měli pečovat jeden o druhého a o planetu, kterou obýváme. Víme, že klimatická změna je tady. Taky věříme, že má velký význam chránit zemi, na které žijeme, vzduch, který dýcháme, vodu, kterou pijeme a druhý ohrožené vymřením. Svět je krásná, silná a rozmanitá divotvorná země, chceme ji oslavovat a ne ničit.

Jsme hrdí, že jsme byli zvoleni nejudržitelnějším festivalem ve Velké Británii (2008) a vybráni mezi tři nejzelenější festivaly v soutěži A Greener Festival Awards".

Přijatá opatření:

• Používáme biodiesel, vítr a solar pro 100 % pohonu v roce 2010:

Veškerá energie pro Shambalu v roce 2010 pochází z obnovitelných zdrojů. Naše generátory jedou na recyklovaný fritovací olej, pro pohon řady oblastí včetně sprch, osvětlení záchodů a vstupních bran používáme vítr a solární energii.

PODPORUJEME NÍZKOEMISNÍ DOPRAVU: Přes 80 % dopadů na životní prostředí představuje doprava na a z festivalu. Přijďte na Shambalu na kole! Využít můžete také speciální autobusy, kyvadlovou dopravu nebo sdílení aut.

KAŽDOROČNÍ UHLÍKOVÝ AUDIT: Pracujeme s jedním z top uhlíkových auditorů v Británii, abychom získali co nejlepší přehled o našich emisích. To nám umožňuje

systematicky snižovat emise a sdílet naše zjištění s přáteli.

RECYKLOVÁNÍ A KOMPOSTOVÁNÍ: Spolupracujeme s Network Recycling, experty v oboru, kteří nám také s pomocí našeho uhlíkového auditora pomáhají činit ta nejzelenější možná rozhodnutí při nakládání s odpadem.

ČISTÉ, ZELENÉ ZÁCHODY: Všechny mobilní záchody využívají netoxiccká plnidla a jsou čištěny netoxicckými prostředky. Z 25 % používáme kompostovací záchody, které umožňují přepracovat naše fekálie v místní kompostárně.

PŘÍSNĚ ETICKÁ PRAVIDLA PRO VÝBĚR OBCHODNÍKŮ A DODAVATELŮ: Vždy jsme vybírali etické firmy. Tento rok jdeme ještě dál při hodnocení udržitelnosti a zelenými dodatky ve smlouvách s obchodníky. Veškeré jídlo musí být servírováno na kompostovatelném nádobí. Podobně přistupujeme i k našim dalším dodavatelům.

JÍDLO A PITÍ: Shambala zve občerstvovny, které nabízejí místní produkty, ekologicky pěstované a „happy animal“ jídlo. Lpíme na používání kompostovatelného nádobí. Upřednostňujeme energeticky soběstačné bary. K dispozici bude vegetariánské a vegan jídlo, cyklo-poháněná cukrárna a jídelna pro děti.

Navázali jsme spolupráci s družstevními a BIO pivovary. Prodáváme místní BIO pivovar A místní cider! Všechno jídlo je za rozumné ceny.

DROGOVÁ POLITIKA: Shambala razí drug-free politiku. Konkrétně zrazujeme lidí především od užívání kokainu a NOx drog s ohledem na jejich nepřehlédnutelný dopad na životní protředí a komunity v oblastech jejich produkce. Průzkum mezi našimi účastníky označil NOx drogy jako jednu z hlavních priorit. Jsme festival přátelský rodinám, děti jsou přitom velice přitahovány balónky. Vždy jsme se snažili je zabavovat a vyprovázet jejich prodavače z festivalu. Letos budeme mít speciální tým, jehož úkolem je předcházet prodeji a informovat návštěvníky o negativních dopadech jejich užívání.

Pro více informací čtěte:

- The Impacts of Nitrous Oxide on global warming, DEFRA a článek v časopisu Guardian o dopadu kokainu na deštné pralesy.

VYUŽÍVÁME MÍSTNÍ DODAVATELE: Je to součást naší politiky: zelení dodavatelé jsou vždy srovnáváni s místními, abychom se ujistili, že volíme nejšetrnější řešení.

FORUM PRO EKOLOGICKÉ ORGANIZACE A SDRUŽENÍ PRO VÝMĚNŮ NÁPADŮ: Máme skvělý tým, který připravuje dílny, debaty, umělecký program a další aktivity tak, abyste si je co nejvíce užili.

PŘÍSTUP PRO TĚLESNĚ POSTIŽENÉ: Snažíme se, aby si Shamabalu mohli užít všichni. Proto pracujeme s řadou organizací na zlepšení přístupnosti festivalu.

- Lístky:

Nabízíme volný vstup pro opatrovníka tělesně postižených. Lístek musí být objednán předem telefonicky. U vstupu je třeba doložit potvrzení o tělesném postižení.

- Přístup:

Jako držitel lístku pro handicapované obdržíte zvláštní email s instrukcemi a informacemi o přístupu do areálu. V případě jakýchkoli dotazů se můžete obrátit na koordinátora campingu pro tělesně postižené.

- Camping:

Camping pro tělesně postižené bude umístěn v blízkosti festivalového areálu. Camp je rovinatý, lze na něm umístit stany i vozidla, je vybaven speciálními toaletami a dobíjecím místem pro vozíky. Můžete kempovat zde anebo v běžném kempu a využívat vybavení v případě potřeby.

- Toalety:

Na místě budou pečlivě umístěny toalety s širokým vstupem na elektronický klíč. Prosíme, dovezte si svůj elektronický klíč. Pokud ho nemáte, můžeme vám ho zapůjčit na dobu trvání festivalu. Napište email koordinátorce Lise.

- Sledovací místa:

Na větších představeních budou k dispozici vyvýšené platformy.

KOMPENZACE EMISÍ: Návštěvníci přijíždějící auty rozhodli, že budou kompenzovat jejich cestu na festival s pomocí World Land Trust. Vycházíme z toho, že klimatická změna je skutečná, že uhlík je hlavní přičinou a že bychom měli snížit naše uhlíkové emise. Od roku 2006 zpracováváme detailní uhlíkový audit, měříme uhlíkovou stopu a dopady opatření, která přijímáme. V roce 2008 jsme se dostali na 95 % využití nefosilní energie. To spolu s uzavřeným kompostovacím cyklem snížilo naši provozní ekostopu téměř o polovinu.

Hlavní část emisí (66 – 78 %) se tak přesunula na návštěvníky a jejich dopravu. V roce 2009 jsme opustili obnovitelné energie z ekonomických a praktických důvodů, v roce 2010 jsme zpět se 100 %.

Zbývá nám tedy především vyřešit 368 tun uhlíku z dopravy našich fanoušků. Jak to nejlépe udělat?

- Proč vlastně kompenzovat?

Kompenzace emisí CO₂ (offsetting) měla špatnou publicitu. Přesto, pokud chceme omezit emise uhlíku v globálním měřítku, musíme je ocenit. Pokud bude znečišťování zdarma, lidé to budou dělat bez omezení. Věříme v odpovědnou kompenzaci emisí. Zřejmě nedosáhneme stavu, kdy lidé nebudou používat neudržitelné způsoby dopravy

– pro rodiny, skupiny, lidi, kteří žijí ve svých dodávkách, dodavatele zboží, je to nejschůdnější cesta. Proto jsme se rozhodli využít prověřená, akreditovaná kompenzační schémata.

• Jak jsme nastavili ceny?

Spojili jsme se s Centrem alternativních technologií (Centre for Alternative Technology), abychom stanovili, co je dobrá praxe a kolik skutečně stojí. Tržní cenu kompenzace (£10 / tunu) považujeme za příliš nízkou pro financování skutečně efektivních programů. Nastavili jsme cenu na ekvivalent £100 / tunu, což znamená přibližně £1.80 na 100 mil.

• Kam peníze vlastně jdou?

V roce 2009 jsme na našem webu nabídli k podpoře několik prověřených projektů a umožnili přispěvatelům, aby sami zvolili, které schéma podpoří. Vítězem se stal World Land Trust.

• Priority, podle kterých volíme schémata podpory:

- nahrazování odebrané kapacity, tzn. např. sázení stromů (s pozitivním vedlejším efektem tvorby a udržování divočiny a diverzity);
- vzdělávání mladých lidí v ekologických tématech – jsou naše budoucnost;
- investice do obnovitelných energií nahrazujících uhlíkové zdroje;
- ochrana existujících bezuhlíkových kapacit – jako jsou solární vařiče v Africe, ochrana před deforestací, místní vodohospodářství, kvalita půdy a omezení chudoby.

ØYA FESTIVAL

Místo a datum: Oslo (open air a 30 klubů), Norsko, 10. - 14. 8. 2010

Webová stránka: www.oyafestivalen.com

Počet návštěvníků: 20 000

Background a motivace: Naším cílem je vytvořit jeden z ekologicky nejodpo- vědnějších festivalů v Evropě, máme přání dát našim návštěvníkům příležitost chovat se ekologicky. Náš odpovědný přístup zahrnuje to, jak připravujeme naš festival, jak vybíráme naše dodavatele a jak využíváme náš prostor pro ekologické debaty. Věříme, že je třeba měřit dopady ekologických vylepšení a dát našemu publiku záruky, že o ekologii jen nemluvíme, ale skutečně něco děláme. Zároveň se snažíme jít příkladem ostatním.

Podíleli jsme se na tvorbě kritérií pro Eco-Lighthouse certifikaci, které jsme držitelem. Certifikace je založena na komplexní sadě pravidel a požadavek, které je třeba dodržet. Zahrnují požadavky na ekologii, zdraví a bezpečnost i na zavedení měření environmentálních dopadů před a po akci. Jsme velmi hrdí, že naše snahy byly v roce 2009 oceněny na národní i mezinárodní úrovni, když jsme získali cenu Evropský nejzelenější festival (Europe's Greenest Festival) a cenu Zelený a čistý festival (The Green 'n' Clean Award nebo cestu Nejzelenější business Oslo (Oslo's Greenest Business 2009)).

ØYA festival se podílel na vzniku elektronického průvodce pro zelenější festivaly, který naleznete na www.environmental-handbook.com

Přijatá opatření:

ENERGIE: KLIMALØFTET je vládní kampaň na zmenšení norské uhlíkové stopy. V roce 2008 se Øya Festival zavázal ke snížení našich emisí.

Učinili jsme tato vylepšení:

- lekce ekologicky šetrného řízení pro naše řidiče;
- zkrácení přepravních vzdáleností pro zboží a vybavení;
- 71% podíl udržitelné energie ze sítě namísto diesel a biodiesel agregátů;
- řada nových úsporných vozidel. Tento rok 2-3 auta na vodík a 2 elektricky poháněná auta;

Namísto klasických světel jsme na Odden stage použili LED osvětlení a nabídli posluchačům udržitelnější světelnou show. LED světla spotřebují přibližně o 40 % méně energie než klasické žárovky. Díky našim snahám jsme snížili uhlíkovou stopu ze 170 tun v roce 2008 na 132 tun CO₂ v roce 2009.

DEBATY: Minulý rok přijelo na náš festival několik vysokých politiků a diskutovali roli Norska jako „klimatického agenta“. Panel vedl Kristian Pladsen z Energi Norge (Energie Norsko) a Ingeborg Gjaerum z Nature and Youth. „Ropný národ se snaží vést boj s globálním oteplováním, není to jako když drogový dealer rozdává vánoční dárky na protidrogové klinice?“ ptal se Kristian Pladsen.

JSME TO, CO KUPUJEME: Øya Festival má svou ekologickou nákupní politiku. To znamená, že pečlivě vybíráme, co kupujeme, a lpíme na tom, aby to mělo ekoznačení. Žádáme co nejméně obalu a skladujeme a opět používáme co jen lze. Všechny promo materiály, časopisy, složky a plakáty tiskneme na recyklovaný papír v eko-certifikované tiskárně. Provázky na zavěšení akreditace jsou z BIO bambusu a info bannery jsou tištěny na recyklovaný bioplast z kukuřičných odpadů a jsou rozložitelné. Abychom měli jistotu, že činíme správná rozhodnutí, jsme členem Klubu spotřebitelského ekoznačení (The Eco-Label purchasing club). Eco-Label nám pomáhá vybírat ekologicky šetrné výrobky jako jsou mýdla, ubrousky a barvy používané na festivalu.

ODPADOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ: Věnujeme velké úsilí nakládání s odpady a recyklaci všeho, co může být znova použito. Snažíme se usnadnit našim účastníkům třídění odpadu. Nature and Youth, norská největší ekologická nezisková organizace pro mládež, dělá mnoho pro sběr odpadků a jeho třídění na celkem 14 druhů.

Minulý rok bylo vytříděno 61 % vyprodukovaného odpadu, zbytek byl odvezen do místní spalovny a přeměněn na energii. Nešetříme jen životní prostředí, ale také peníze díky omezení produkce odpadu a sdílení odpovědnosti za něj. Kelímky, krabice na pizzu a popcorn, to vše je zálohované. Dokonce i nedopalky mohou být odevzdány. Každý návštěvník pak může rozhodnout, zda své peníze nechá Nature and Youth a podpoří tak jejich vlastní projekty.

JSME TO, CO JÍME: Od zrodu našeho festivalu pro nás bylo důležité představit různorodost kuchyně připravované restauracemi v Oslu. V roce 2003 jsme rozhodli, že jídlo bude připravováno z BIO surovin. Øya Festival spolupracuje s národní asociací pro bio potraviny Oikos. Pomalu se blížíme našemu cíli zajistit veškerou stravu na festivalu z bio surovin, pokud možno z blízkých regionů. Pouze přírodní, pesticid-free produkty jsou dost dobré pro naše návštěvníky. Øya Festival je od roku 2003 certifikován agenturou Debio (státní agentura pro kontrolu ekologického zemědělství).

MÍSTO ZÁVĚRU:

Umění, kultura, konopí, Konopa

Svět je jeden velký paradox. Na jedné straně je úplně jedno, co děláme – vesmír, Slunce, Země se točí dál – zároveň ale našimi činy můžeme změnit osudy mnohých. V široké paletě možností, které máme, je tisíc a jeden rozdíl. A nikdy nevíme, který z našich činů, je ten důležitý. Musíme vždycky dávat pozor, kam šlapeme... Koza, aby se v tom vyznala.

Jsme to, co jíme. Jsme to, co kupujeme. Skončíme tam, kde končí naš odpad... Svět je propojený, nejen ekonomicky, ale i fyzicky jako jeden organismus. Díky kultuře a umění se propojuje i duchovně. Nejčastěji je to právě hudba, to rozmanitě se obměňující vlnění, která nám umožňuje přemisťovat se z jednoho konce světa na druhý, často aniž bychom se zvedli z gauče, aniž bychom znali místní jazyk. A je to také hudba, která nás z gauče zvedá... Hudba, zpěv a tanec, slavnosti a festivaly, od pradávna jsou součástí našeho světa — projevy umění a kultury, jež mají sílu spojovat svět(y), očišťovat naše duše, posilovat a transformovat nás.

Umění, kultura, konopí, Konopa. My v Konopě se již přes deset let snažíme představovat konopí jako obnovitelný zdroj par excellence, kulturní rostlinu s tradicí i budoucností. Roste skoro všude a nepotřebuje chemickou ochranu. Lze z ní vyrobit snad úplně vše, většinou ve vysoké kvalitě: konopné oděvy či stavebniny jsou trvanlivé a přitom přirozeně rozložitelné, potraviny extrémně výživné, tak, že by se s jejich pomocí dali nasystit hladoví a nemocní na celém světě, čisticí prostředky jsou šetrné, kosmetika hojivá, barvy a laky stálé, hudební nástroje..? Ano, i ty se vyrábí - kytky, djembe, didgerido... Mohli bychom dělat dopravní protředky, zvukovou aparaturu, pódiá, plátky, zásyp toalet, filtry na vodu - všechno z konopí!

Se stánkem jsme byli na mnoha festivalech šířit pravdu o konopí. Festivalová kultura nás baví. A dělá zároveň. Stejně jako nás dělá všechno, co "smrdí pachom konzumu". Tento Průvodce je vyjádřením našeho odhodlání přežít, výrazem přesvědčení, že každá krize je šancí. Stejně jako jsme měli v roce 89 příležitost vytvořit svobodnou společnost (nebo se to mnohým tak aspoň jevilo), máme dnes příležitost vytvořit svobodný svět. To na nás leží těžká odpovědnost. My se každý den rozhodujeme, kudy nasměrujeme tuto planetu. Jsme odhodlání žít a bavit se a nemuset se za to stydět. Nemuset se bát zpívat o tom, že na světě je příliš mnoho nespravedlnosti, válek, utrpení a že to, co potřebujeme je láska, mír, porozumění a rovnoprávnost. A jsme odhodlání pro to něco dělat.

Naše mise se za poslední léta posunula. Máme rádi diverzitu – rozmanitost. Konopí i chmel a víno, dřevo a kov, slámu a hlínou, vodu, větr, slunce, slunečnice. Co zůstává je naše podpora všeho, co je místní (ať jsme kdekoli), co má tradici a/nebo logiku, co je přátelské k lidem i přírodě, ze které vychází.

Zkuste to i vy. Vaše agentury, firmy, sdružení, vy sami máte příležitost měnit festivaly, jejich návštěvníky i sebe. Je to o výběru. Protože to má cenu. Snad jsme vám pomohli vybírat ta lepší řešení.

ZDROJE A KONTAKTY

Při psaní tohoto průvodce jsme využili především informace z těchto zahraničních zdrojů:

Sarah Brooks, Dan O'Halloran, Alexandre Magnin:

- The Sustainable Music Festival - A STRATEGIC GUIDE. The Natural Step, 2007.

Dostupný anglicky a francouzsky na:

- <http://www.naturalstep.org/en/rock-on-a-sustainable-music-festivals-guidebook>

Guide Pratique pour des manifestations responsables en Gironde. Association Meduli Nature, l'ADEME, 2009.

- Ke stažení na http://www.cg33.fr/cg33/upload/docs/application/x-download/2010-04/guide_manifs_responsables_2010.pdf
- Stránky festivalů www.shambalafestival.org, www.oyafestivalen.com, www.musicala-rue.com, www.reggaesunská.com

Zdroje a kontakty uvedené níže jsou pouhým výběrem, ne vyčerpávajícím seznamem.

Další doporučená literatura:

Meegan Jones: Sustainable Event Management: A Practical Guide, Earthscan, 2009

- kniha věnovaná pořádání udržitelných kulturních událostí
- k objednání na www.sustainableeventguide.com

Ivan Rynda: Udržitelnost in Metodika pro Místní agendy 21. Cenia

- dostupná na [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFL5ZKH1/\\$FILE/Metod-MA21_02-UR_0503.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFL5ZKH1/$FILE/Metod-MA21_02-UR_0503.pdf)

Elektronickí průvodci:

Elektronická příručka od Oyk festivalu

- www.environmental-handbook.com/

Průvodce od Julies Bicycle

- www.juliesbicycle.com/green-music-guide

Live Earth Green Event Guidelines

- www.liveearth.org/en/save/event

Green Meeting Guide od OSN

- www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/Environment/Green_Meeting_Guide_WEB.pdf

WWF Guide

- www.panda.org/opl/events

Sustainable Event Planner

- www.slf.org.au/eventplanner

DEFRA – Britský vládní úřad pro životní prostředí a jeho průvodce Sustainable Events Guide

- www.defra.gov.uk/sustainable/government/advice/documents/SustainableEventsGuide.pdf

Asia Is Green Guide

- www.asiaisgreen.com/download/Green-Events-Guide.pdf

Odkazy na řadu průvodců ve francouzštině:

- <http://blog.ecoresponsabilite.com/post/Des-manifestations-responsables>

Festivalové desatero na stránkách Asociation of Independent Festival:

- http://www.aiforg.com/page_info.php?spage_id=3

Project Bicyclette

- <http://www.myspace.com/projectbicyclette>

ZELENĚJŠÍ FESTIVALY

Příklady

Big Green Gathering

www.big-green-gathering.com

Wave Form Festival

www.waveformfestival.com

Sunrise Celebration

<http://sunrisecelebration.com>

Beach Brake Live

www.beachbreaklive.com

Kalendářní seznam zelenějších festivalů ve Velké Británii:
<http://greenfuturesfestivals.org.uk/diary.html>

Krátké filmy

Summer of sustainability – příklady z Austrálie:
www.creative-environment.com.au

Mobilní kompostovací toalety z Velké Británie:
www.youtube.com/watch?v=7EteG_TvUBg

SAVING PLANET MUD (Glastonbury festival):
http://current.com/items/85017891/saving_planet_mud.htm

Videa z Glastonbury festivalu 2007 a 2008 (150 000 návštěvníků)

Šlapáním ke zdraví
http://www.green.tv/pedal_power_glasto

Eko-ubytování namísto stanů na jedno použití:
http://www.green.tv/myhab_glasto

Recyklovaná a recyklovatelná kytara:
http://www.green.tv/eco_guitar

Dobíjení tancem
http://www.green.tv/dance_charger_glasto

Voda a toalety:
http://www.green.tv/love_loo_glasto

Sluncem poháněný stánek s limonádou:
http://www.green.tv/lemonade_glasto

Větrníky na stany i jinam od Orange:
http://www.green.tv/orange_wind_glasto
Klimatické změny, znečištění a my:
<http://www.green.tv/autons>
Bláto, všude samý bláto... a holinky:
http://www.green.tv/glasto_mud
Seznamka ve stanu Greenpeace:
http://www.green.tv/green_speed_dating
Šlapáním ke hře:
http://www.green.tv/pedal_power
Dobíjení z větru:
http://www.green.tv/orange_wind
Umění z odpadu?
http://www.green.tv/creative_recycling
Zelená policie v akci:
http://www.green.tv/glasto_07_green_police_greentv
Shrnutí zelených aktivit:
http://www.green.tv/glasto_07_green_futures_greentv
SOUTHAMPTON SOLENT
http://portal-live.solent.ac.uk/university/gogglebox/short_films.html
(níže v nabídce The Green Festival)

Organizace

Sustainable Event Alliance:
<http://www.sustainable-event-alliance.com/>
A Greener Festival Ltd – vyhlašovatel soutěže A Greener Festival Award:
<http://www.agreenerfestival.com>
Yourope – evropské sdružení festivalů, vyhlašovatel GreenN'Clean soutěže:
<http://www.yourope.org/>
Reverb – provozovatel Green Music Group Challange:
<http://www.reverb.org>

Julies Bicycle – autorita při ozeleňování „kreativních průmyslů“:
<http://www.juliesbicycle.com/>
Iniciativa Green Music:
<http://greenmusicgroup.org/>
Meduli Natur – partnerská organizace festivalu Reggae Sun Ska - spoluautor průvodce „Guide pour des manifestations responsables“
www.medulinature.org
Kontakty na sdružení festivalů na stránkách International Live Music Conference:
<http://www.ilmc.com/resources>
Asociace českých ekologických NNO Zelený kruh
www.zelenykruh.cz

Ekologicky šetrné výrobky a služby

Seznam EŠV na stránkách agentury Cenia:
[www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMFSFHMV9DV/\\$FILE/seznam_skupiny_esv.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMFSFHMV9DV/$FILE/seznam_skupiny_esv.pdf)

EKOZNAČENÍ:
www.svetnakupnimkosiku.cz

Cistící prostředky

Tierra Verde - www.tierraverde.cz
Qalt Rakovník, spol. s r. o.: www.qalt.cz
Sonett: www.sonett.cz
Ecover: www.ecover.cz
www.missiva.cz

Eko-výrobky / kompostovací záchody, čerpadla, systémy /
EcoShop: www.ecoshop.cz
Envi market: www.envimarket.cz
EnviWeb s.r.o.: www.ekozbozi.cz
Ekoobchudek: www.ekoobchudek.cz

Doprava

Elektrokola:
Citybikes: www.Citybikes.cz
Ekolo: www.ekolo.cz
Elektromobily:
rozcestník: www.elektromobily.org
Alternativní pohony: www.hybrid.cz
Spolujízda:
www.spolujizda.cz
www.spolujizda.eu
www.jizdaspolu.cz
aj.

Obnovitelná energie

Czech RE Agency, o.p.s.: www.czrea.org
- prezentace a vývoj technologií OZE pro festivaly:

Větrná energie:
Dozep, Pavol Floriš: www.p.floris.sweb.cz
Aeroplast s.r.o.: www.vetrne-elektrarny.eu
Shop.jachting.info:
http://shop.lodnikram.cz/index.php?main_page=index&cPath=4_103&zenid=24b40ff68dde51d31fd0512398851367
EuropEL, s. r. o.: www.europel.cz
Alter-eko s.r.o.: www.alter-eko.cz

Solární osvětlení:

Rellstav s.r.o.: www.rellstav.cz

Přestavby motorů na rostlinný olej
Rapid Oil: www.rapidoil.cz

Sběr použitého rostlinného oleje a jeho přepracování na palivo:

Prague Management International:
www.p-m-i.cz

Eurosolar.cz (občanské sdružení)
kontakty, návrhy řešení...

Voda

Úprava dešťové vody:
Eco-Aqua-Servis, s. r. o.: www.eascr.cz
Eko zaradenia plus, s.r.o.:
www.ekozariadeniaplus.sk
Elia elektro spol. s r.o.: www.elia.cz
Kořenové čistírny:
Kamil Cifera: www.ekoreny.cz
Čistá voda, s.r.o.: www.cista-voda-sro.cz

Merchandising

Bad Point: trička směs konopí a bavlna
www.shop.badpoint.cz
OP Tiger: trička aj. z bio bavlny a potisk
www.optiger.cz
Konopa: metráž konopí, konopí / biobavlna
www.konopa.cz
CNM Textil: lněná metráž
www.cnm.cz
Trigi: lněné technické tkaniny
www.trigi.cz

Jídlo

Eko a bio farmáři, seznamy:
www.svetnakupnimkosiku.cz/data/files/vanoce/adresar_eko_zemedelcu.pdf
[www.biospotrebitec.cz/page.php?&selected=1241&detail=&category\[43\]=true](http://www.biospotrebitec.cz/page.php?&selected=1241&detail=&category[43]=true)
www.hnutiduha.cz/bio/dev/
Fair Trade:
Společnost pro Fair Trade: www.fairtrade.cz
Kelímky na více použití:
František Kadlec: Kadlc@volny.cz
Kompostovatelné nádobí:
Green Planet Investment s.r.o. (Bioplaneta)
www.bioplaneta.cz

Dřevo

Forest Stewardship Council: www.czechfsc.cz

Recyklovaný FSC papír

VIPRINT: (dodavatel Antalis, www.atalis.cz)

Ekologické tiskové barvy (na rostlinné bázi)

serie NOVAVIT F 908 BIO
(výrobce K+E inks, dodavatel Grafona,
www.grafona.cz)

ALPHA ECO, RESISTA® - ECO 9500
(výrobce Hostmann-Steinberg, dovozce
Michael Huber CZ, www.mhc.cz)

Odmašťovač IMPASOL

(dovozce HF Market, www.hfmarket.cz)

Uhlíkový offseting

www.carboncatalog.org.org

Kalkulačka ekologické stopy:
Hra o zemi
hraozemi.cz/files/ekostopa/ekostopa.php

Kalkulačka uhlíkové stopy:
Změna klimatu:
kalkulacka.zmenaklimatu.cz/kalkulacka.html

Aktivity v České republice

Čisté festivaly – www.cistefestivaly.cz
Velká Výzva – www.velkavyzva.cz

Další zdroje k tématu udržitelných festivalů
hledejte na www.sunnycampaign.net.

Tiskárny

Point: www.pointcz.cz
- FSC certifikovaná tiskárna

Odpady

Třídění a kompostování:
Green Planet Investment s.r.o. (Bioplaneta):
www.bioplaneta.cz

Kompostování všeho druhu:
Ekodomov o.s.: www.ekodomov.cz

Třídění:
EKOKOM, a.s. www.ekokom.cz

Certifikace společenských akcí

Velká Británie:
<http://www.bsigroup.co.uk/en/Assessment-and-Certification-services/Management-systems/Standards-and-Schemes/BS-8901/>